

Diac. prof. Ioan Caraza

**LECȚIONARUL LITURGIC ORTODOX
ȘI RESTAURAREA
TEMPLULUI DUHULUI SFÂNT
ÎN INIMI PRIN HRISTOS**

Lectionarul și Revelația divină

În convorbirea cu femeia samarineancă, Mântuitorul se referea la împărțirea chipului lui Dumnezeu în oameni ca restaurare a templului Duhului Sfânt, când spunea: „*Vine ceasul și acum este când adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și în adevăr, căci Tatăl astfel de închinători își dorește*“ (Ioan 4, 23). Această închinare era învierea lor duhovnicească: „*Vă veți închina lui Dumnezeu în muntele acesta*“ (Ieș. 3, 12), spunea Domnul lui Moise când i S-a arătat în rug pe Muntele Sinai. Prin semnul „*Rugului aprins*“ Dumnezeu a arătat lui Moise și modelul Templului: „*Vezi să faci acestea toate după modelul ce ți s-a arătat în munte!*“ (Ieș. 25, 40). Astfel, modelul templului și rânduiei în legătură cu preoția (Ieș. 26 și 31) s-au dat mai înainte de a i se încredința Tablele Legii lui Moise (Ieș. 31, 18). Legea poruncilor se va arăta scrisă în inima lui Hristos (Ef. 2, 15), a Căruia viață avea să însemne nu „*porunci trupești*“, ci „*puterea unei vieți nepieritoare*“ (Evrei 7, 16), ca adevăratul templu și adevărata preoție care erau în Hristos. Acest templu a venit la „*plinirea vremii*“ (Gal. 4, 4) deoarece templul cel dintâi se stricase în așa fel, încât în locul sfințirii prin lepădare de sine, servea umplerii de sine a slujitorilor săi (Rom. 10, 3). În acest sens arăta Mântuitorul venirea și lucrarea Sa: „*Se va lua Împărăția lui Dumnezeu de la neamul acesta*“ (Mt. 21, 43), deoarece adevărul celor din Sfânta Sfintelor se va arăta în El, „*grăuntele de muștar*“ (Mt. 13, 31) al Împărăției lui Dumnezeu.

În lucrarea Mântuitorului, „*plinirea vremii*“ (Gal. 4, 4) însemna faptul că oamenii nu se vor mai închina lui Dumnezeu „*nici pe muntele Samariei, nici în Ierusalim*“ (Ioan 4, 21), ci vor fi restaurați ca „*templu*“ al Duhului Sfânt în inimile lor prin Hristos. Această lucrare a avut loc prin Biserica întemeiată la Cincizecime și se desfășura în puterea Duhului Sfânt, prin care era împărțășit Hristos ca o „*tradiție*“ a învierii, simbolizată prin „*Rugul aprins*“, cu darul iubirii Sale treimice și veșnice: „*Cu dor am dorit să mănânc acest Paști cu voi mai înainte de patima Mea*“ (Lc. 22, 15); „*Tot trupul se va săra cu foc, așa cum jertfa se presară cu sare*“ (Mc. 9, 49); „*Foc am venit să aduc pe pământ, și cât aș dori să fie acum aprins! Și cu botez am a Mă boteza și câtă nerăbdare am până se va împlini*“ (Lc. 12, 49-50). Plinătatea darului în Hristos crea o stare de conștiință atât de arzătoare, încât Sf. Pavel, ca și întreaga Biserică, spunea: „*Apasă asupra mea datoria și vai mie de nu voi binevesti*“ (I Cor. 9, 16). În același sens spunea Mântuitorul ucenicilor Săi: „*Când veți face toate acestea, să ziceți: Slugi nevrednice suntem, căci n-am făcut decât ceea ce trebuia să facem*“ (Lc. 17, 10). Prin El „*Cele slabe ale lui Dumnezeu* (din cauza ascultării), *sunt mai tari decât cele din lume*“ (I Cor. 1, 27). Lucrarea Duhului Sfânt avea să inspire și alcătuirea canonului biblic. Sfintele slujbe la care avea loc „*frângerea pâinii*“ (F.Ap. 2, 42) și propovăduirea apostolică însemnau împărțășirea lui Hristos pentru întărirea inimii prin lucrarea harului și pentru luminarea minții, în proporția în care le găsim în lucrarea Mântuitorul, adică „*cinci pâini*“ pentru întărirea inimii și „*doi pești*“ pentru luminarea minții ca învățătură. Această lucrare era în concordanță cu plinirea legii, prin lucrarea lui Hristos după cuvintele Sale: „*Este oare vreunul dintre voi căruia când i-ar cere fiul său pâine să-i dea piatră, sau când i-ar cere pește să-i dea șarpe?*“ (Mt. 7, 9-10). Mântuitorul făgăduia de la Tatăl și „*Duh Sfânt celor care cer*“ (Lc. 11, 13). În aceasta consta „*părțășia*“ (I Ioan 1, 1) la „*Viața*“ (F.Ap. 5, 20) lui Iisus, pe care în lucrarea lor Apostolii o împărțășeau „*în dar*“, ca ceea ce au primit „*în dar*“ (Mt. 10, 8), și anume darul „*Vieții*“ lui Iisus drept cea mai mare minune din univers, revelată și întrupată în Biserică prin Duhul Sfânt o „*comoară*“ (Mt. 13, 45) vădită în acea „*țarină*“ a Vieții Sale și „*aur lămurit în foc*“ (Apoc. 3, 18). În acest fel avea loc „*închinarea în duh și în adevăr*“ din partea adevăraților închinători ai Tatălui, o temă fundamentală a Revelației care l-a inspirat pe Sf. Chiril al Alexandriei în alcătuirea lucrării sale: „*Închinare și adorare în duh și adevăr*“¹. Sf. Chiril

lua ca punct de plecare lucrarea Bisericii prin Lectionarul biblic din viața liturgică a Bisericii, care constituia forma apostolică de interpretare a Sfintei Scripturi, deoarece era „temelia“ ei.

Sfânta Scriptură este mărturia și calea de păstrare sub formă statică a „învierii“ lucrata de către Dumnezeu prin Iisus Hristos în Biserica Sa, ca „naștere din apă și din duh“ (Ioan 3, 5). Sensul Sfintei Scripturi poate fi perceput nu ca „întemeiere“ a Bisericii, ci numai ca „zidire“ a sufletului: „Toate câte s-au scris mai înainte s-au scris spre învățătura noastră, ca prin răbdarea și mângâierea ce vin din Scripturi, să avem nădejde“ (Rom. 15, 4). Sfânta Scriptură dă mărturie despre evenimentele care au avut loc prin Iisus Hristos ca taină a prezenței Sale „pline de har și de adevăr“ (Ioan 1, 17). Numai pe această „cale“, și nu pe cea a „legii“ ca literă, Mântuitorul Hristos a călăuzit pe ucenici pe „calea Sa nouă și vie“ (Evrei 10, 20), prin „har și adevăr“ (Ioan 1, 17) către „învierea“ lor ca asemănare cu El Însuși (Ioan 14, 19), asemănare simbolizată prin „Rugul aprins“ (Ieș. 3, 2). În comparație cu Legea, este vorba de „o cale nouă și vie“ (Evrei 10, 20). Legea, ca vechea „cale“, nu se putea sacrifica pentru „învierea“ inimilor. Dar Hristos s-a întrupat în cei care au urmat Lui, deoarece în lucrarea Sa, El se semănase pe Sine în ei, până la „asemănarea“ lor cu El, devenind astfel „vii“, precum era El Însuși: „Vă voi lua la Mine, ca să fiți și voi acolo unde Eu sunt“ (Ioan 14, 3); „Încă puțin și lumea nu Mă va mai vedea, voi însă Mă veți vedea, pentru că Eu sunt viu și voi veți fi vii. În ziua aceea veți cunoaște că Eu sunt întru Tatăl Meu și voi în Mine și Eu în voi“ (Ioan 14, 19); „Vor merge din putere în putere și se va arăta Dumnezeul dumnezeilor în Sion“ (Ps. 83, 8), ceea ce avea să se arate în Hristos ca „Plinătatea Lui“, din care „toți am luat har peste har“ (Ioan 1, 16), desigur, până la plinătatea lor. Fără această „cale nouă și vie“, nu era posibilă vederea feței lui Dumnezeu fără a muri, așa cum arată evenimentul de pe Tabor (Mc. 9, 1), căci aceasta este singura posibilitate de a deveni „viu“. În același sens, Mântuitorul îndemna pe ucenici să fie pregătiți pentru cea de a doua venire în slava Sa: „Privegheați, dar, și vă rugați în toată vremea ca să scăpați de toate cele ce trebuie să vină și să puteți sta înaintea Fiului Omului“ (Lc. 21, 36). Tocmai din acest motiv al slavei Sale, El nu Se va mai arăta lumii după Înviere (Ioan 14, 19), pentru ca lumea să nu dispară de la fața Lui,

1. Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare și adorare în duh și adevăr*, PG, 68, col.

„cum se topește ceara de la fața focului“, și pentru ca ucenicii să aibă timp de a ajuta lumea să se pregătească pentru cea de a doua venire, la vederea căreia, oamenii să fie „*răpiți în nori*“ (I Tes. 4, 17).

Trecerea pascală a ucenicilor înspre asemănarea cu El prin „*arătarea*“ Sa în prima zi a Paștilor le-a dat puterea de a vedea adevărata Sa viață de lumină (II Cor. 5, 5-16). Era o „*Viață*“ care nu putea fi scoasă din „*staulul oilor*“ (Ioan 10, 1) de către „*cel ce sare pe aiurea ca fur și tâlhar*“ pentru cei pe care reușește să-i ispitească cu umplerea de sine. El era „*Ușă*“ (Ioan 10, 9) pe care nu se putea intra fără lepădare de sine și înviere. „*La înfățișare, El era ca omul*“ (Fil. 2, 7-8), dar smerit în cele dinăuntru prin ascultare până la moarte pe cruce spre împlinirea profeției: „*Acela își va zdrobi capul*“ (adică limba bifurcată ca arma cea mai puternică a „șarpelui“ - Lc. 11, 21-22), „*iar tu îi vei înțepa călcâiul*“ (Fac. 3, 15). Prin El, ca Păstorul cel Bun (Ioan 10, 11), Dumnezeu a restaurat staulul oilor.

În aceea stare a ucenicilor de a fi „*vii*“, adică părtași la „*Rugul aprins*“, constă de fapt „*puterea de a se face fii ai lui Dumnezeu*“ (Ioan 1, 12). Ca urmare a acestei „*puteri*“, prin deschiderea ochilor (Ioan 17, 3), ei au străbătut drumul către Cincizecime, când Duhul Sfânt, ca „*Duhul Adevărului*“ (Ioan 14, 17) în lucrarea Învierii lui Hristos, avea să devină pentru ei „*Mângâietorul*“ (Ioan 15, 26; Isaia 57, 18), Care urma să prefacă „*bucuria*“ Învierii lui Hristos în „*înfiere*“ (Ioan 1, 12), ca „*bucurie deplină*“ (Ioan 16, 24), deoarece Duhul Îl descoperea pe Hristos în inimile lor, așa cum se semănase El Însuși în ei înainte de Jertfă. La Cincizecime le era vădit astfel și Dumnezeu ca „*Tată*“, când Biserica s-a rugat în Duhul Sfânt pentru întâia oară cu rugăciunea „*Tatăl nostru*“, ca „*Rugăciune Domnească*“ a „*Domnului slavei*“ (I Cor. 2, 8). Prin acest eveniment ei au devenit „*hristofori*“ (Gal. 2, 20), deoarece Duhul Sfânt descoperea și mișca în inimile lor pe Hristos, lucrare încununată cu Jertfa și mutarea lor pascală în El. Învierea lui Hristos ca „*Adevărul*“ vieții Sale (Ioan 8, 32; 14, 6) a fost puterea dezlegării din legături și a pornirii în mod irezistibil către Dumnezeu, ca spre „*Lumina vieții*“ (Ioan 8, 12): „*Sufletul nostru a scăpat ca o pasăre din cursa vânătorilor; lațul s-a rupt și noi am zburat*“ (Ps. 123, 7); „*Scoate din temniță sufletul meu ca să se mărturisească numelui Tău*“ (Ps. 141, 7). Era ca o pogoară de la Ierusalim la Ierihon, de la minte la inimă.

Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu a fost profețită ca o Lumină de sus pentru întunericul de pe pământ: „*Cei ce locuți în latura și-n umbra morții*

Lumină va străluci peste voi“ (Isaia 9, 1). Evanghelistul Ioan spune că nici Ioan Botezătorul „*nu era lumina*“ (Ioan 1, 8), ci „*Cuvântul era Lumina adevărată Care luminează pe tot omul ce vine în lume*“ (Ioan 1, 9). „*Lumina*“ care strălucește în „*latura și-n umbra morții*“ pe pământ nu este cuprinsă de întunericul morții (Ioan 1, 5) și astfel are puterea de a străluci peste cei din întuneric, scoțându-i „*la Lumină*“. Lumina soarelui ajută ochiul să vadă, dar nu poate vindeca „*întunericul*“ din suflet al nevederii lui Dumnezeu din cauza „*închiderii cu porți veșnice*“ (Ps. 23, 6). Tocmai de aceea omul are nevoie de înviere: „*A prigonit vrăjmașul sufletul meu, a împilat la pământ viața mea, m-a făcut să locuiesc la întuneric ca morții cei din veac*“ (Ps. 142, 3); „*Întunericul acoperă pământul și bezna popoarele*“ (Isaia 60, 2), dar „*Tot pământul este al Meu*“ (Ieș. 19, 5). În acest întuneric moartea are o formă vie ca și „*chitul*“ care l-a înghițit pe Iona (Iona 2, 1). Pe pământ întunericul rătăcirii poate fi atât de intens, încât să poată însemna încheierea unui „*zapis*“ (Col. 2, 14), a unui „*contract cu moartea*“ (Isaia 28, 15). Dar, Lumina lui Hristos este dovedită cale a vieții fără de moarte: „*El este dovedit că este viu*“ (Evrei 7, 8); „*El S-a făcut preot nu după legea unor porunci trupești, ci cu puterea unei vieți nepieritoare*“ (Evrei 7, 16), care a adus și aduce învierea vieții oamenilor prin asemănare cu viața Lui, Taină baptismală care alungă moartea din viața omenească datorită învierii duhovnicești: „*Ați murit (pentru trupul păcatului) și viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu*“ (Col. 3, 3). Acesta este lucrul suprem pe care Îl dă Tatăl celor care cer și pe care părinții nu îl pot da fiilor lor. De aceea, Lumina Sa, mai mult decât soarele, poate pătrunde până la inimă, atât este de relevantă și catalizatoare „*ca focul topitorului și leșia nălbitorului*“ (Mal. 3, 2), ajutând la „*îndreptare*“ (Rom. 8, 29) pe cei care își deschid inima: „*Întru Lumina Ta vom vedea lumină*“ (Ps. 35, 9); „*Lumina feței Tale s-a însemnat peste noi*“ (Ps. 4, 6). Este o judecată binefăcătoare pentru cei drepți ca o „*pâine a ființei*“ și putere a învierii. Ca o „*naștere din duh*“, această judecată este „*slava celor cuvioși*“ (Ps. 149, 9), căutători de Dumnezeu care nu rămân „*în seama minții lor*“ (Rom. 1, 28). Însă, pentru cei ce nu-și deschid inima respingând credința, ceea ce înseamnă rămânerea în seama minții proprii (Rom. 1, 28), are loc o judecată ca lăsare afară în întuneric, care va fi urmat de „*întunericul cel mai dinafară*“ (Mt. 25, 34) prin împotrivirea față de „*Lumină*“ (Ioan 3, 20). La „*Lumina feței lui Dumnezeu cugetele inimii lor sunt date pe față*“ (Ps. 89, 8), „*stârnind împotrivirea*“ (Lc. 2, 34-35).

Singura vină a Luminii prigonite este aceea de a veni în lume (Ioan 3, 19). Dar aici, ea are „*tăria*“ de „*a sta de-a dreapta lui Dumnezeu*“ (Ps. 109, 1) în ascultare și în puterea de a iradia și atrage pe cei ce urmează Lui, precum și puterea de a suporta crucea față de cei ce se împotrivesc: „*Mi-ai dat semnul vieții, a fugi de arcul protivnicilor mei*“ (Ps. 59, 4). Cine nu este cu „*Lumina*“ din adâncul lui Hristos este de partea „*întunericului*“ din lumea de deasupra căii lui Dumnezeu (Mt. 12, 30), chemată de Ioan Botezătorul să se coboare la „*Calea Domnului*“ (Lc. 3, 5), deoarece fărădelegile ei au ridicat un zid între pământ și cer, împiedicând pe Dumnezeu să mântuiască lumea (Isaia 59, 2). Acolo „*puterile întunericului stăpânesc prin văzduhuri*“ (Ef. 6, 12), prin „*slava amăgitoare a lumii*“ (I Ioan 2, 15-17), ca „*putere a stăpânitorului morții*“ (Evrei 2, 14; Lc. 11, 21-22).

Întrucât „*Lumina*“ nu se pune sub „*obroc*“ minții, ea „*luminează tuturor celor din casă*“, deoarece este pusă în „*sfeșnic*“ (Mt. 5, 16) inimii ca putere a comuniunii prin interiorizare. Stăpânirile lumești sunt „*dealuri*“ mai presus de „*Calea Domnului*“, dar rămân „*afară*“, unde este „*întuneric*“ și „*închisoare*“ pentru suflet. Chemarea la întoarcere înseamnă o coborâre ca „*lepădare de sine*“ (Mc. 8, 34) și afundare baptismală, căci oamenii nu știu cât de milostivă poate fi inima lor, așa cum a fost ea zidită de Dumnezeu. Această îndreptare și creștere până la „*vârsta plinătății lui Hristos*“ (Ef. 4, 13) este singura cale a părtașiei la „*Lumina*“ Sa. Pentru această „*coborâre*“ din lume, unde „*tot ceea ce este înălțat este urâciune înaintea lui Dumnezeu*“ (Lc. 16, 15), este o putere a „*cheilor Împărăției cerurilor*“ (Mt. 16, 19), și anume că „*Hristos a murit din cauza păcatelor și a înviat pentru îndreptarea noastră*“ (Rom. 4, 25). Această îndreptare este urmarea „*străpunerii inimilor*“ cu vinovăția de a-L fi omorât (F.Ap. 2, 37). Prin moarte, El „*a intrat ca și în cer*“ (Evrei 9, 24), pentru că „*cerul*“ se arată în mormântul „*purtător de viață*“. La Înviere, îngerii din cer nu doar au dat la o parte piatra, ci au și intrat în mormânt, ca să arate că în Hristos este o viață paradoxal „*vie*“ și în moarte (Lc. 24, 5). De aceea, prin moartea care nu-L putea ține, El „*a rupt legăturile morții*“ (F.Ap. 2, 26). Dar, El nu se bucura atât de mult de acest „*adevăr*“ (Ioan 8, 32) al vieții Sale, cât mai ales de faptul că prin ea se deschid ochii oamenilor, simbolizați prin „*orb* din naștere“ (Ioan 9, 1) în ceea ce privește cunoașterea Dumnezeului celui viu, nume simbolizat prin „*Rugul aprins*“ (Ieș. 3, 2; Mc. 12, 26). Mormântul lui Hristos a însemnat deschiderea adâncului izbăvitor, cu ajutorul căruia

„*scapă din lațul vânătorului*“ (Ps. 90, 3) din lume cei ce se coboară la Hristos: „*Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi: la loc cu pășune m-a sălășluit, la apa odihnei m-a hrănit, sufletul mi l-a întors, m-a povățuit pe cărările dreptății, pentru numele Lui*“ (Ps. 22, 1-2). În acest fel „*Lumina*“ este nu în lume, ci „*pe pământ*“ (Lc. 2, 14) în adâncul vieții lui Hristos. La Naștere, îngerii se arătau în înălțime cu laude, iar la Înviere în mormântul lui Hristos pentru a da mărturie. Botezul, ca „*ieșire*“ din lume din cauza intrării prin Hristos înspre acel „*adânc*“ ca printr-o „*Ușă*“ (Ioan 10, 9), nu înseamnă, pe de altă parte, o „*osândire*“ a lumii, ci o iubire față de ea, ca și iubirea desăvârșită a lui Dumnezeu-Tatăl față de lumea vrăjmașă (Ioan 3, 16). E o iubire pe care nimeni din lume nu o poate avea și nimenea nu știe cât de milostivă îi poate fi inima, după ce oamenii au fost închiși cu „*porți veșnice*“ (Ps. 23, 7), atunci când vrăjmașul lui Dumnezeu a stricat Împărăția Sa. Fără coborârea în cele ale inimii, înseamnă rămânrea „*afară*“, unde este „*plânset și scrâșnire de dinți*“ (Mt. 8, 12). De aceea, slujitorii lui Hristos sunt „*Lumina lumii*“ (Mt. 5, 14) nu pentru că osândesc, ci pentru că o iubesc așa cum o iubește „*Tatăl*“ lor, ai Căruia fii în Hristos ei sunt. Dar, ei sunt mai întâi „*Sarea pământului*“ (Mt. 5, 13) care vindecă „*dospirea*“ provenită din stricarea „*azimei*“ (I Cor. 5, 8), făcându-i un bine împotriva ei. Chiar dacă în lume „*întunericul*“ devine din ce în ce mai mare, până când nu va putea fi mai mare decât cel de la miezul nopții (Mt. 25, 1), „*Lumina*“ lui Hristos în ei, ca și „*untdelemn în candelarele lor*“ (Mt. 25, 4) are acea „*nădejde împotriva oricărei nădejdi*“ (Rom. 4, 18), căci dragostea în Hristos „*toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă*“ (I Cor. 13, 7). De aceea slava Lui, este nu atotputernicia divină, pe care Dumnezeu ca Părinte a pus-o mereu în slujba puterii Sale atotțiitoare, ci „*slujirea*“ (Mt. 20, 28) Sa în Duhul Sfânt, Care „*suspînă cu suspine negrăite*“ (Rom. 8, 26), ca o jertfă a arderii-de-tot. Întruparea este „*teandrie*“, ca asemănare a firilor și cale a botezului în Duhul Sfânt, ca Dumnezeu „*Immanuel*“, „*Dumnezeu în noi*“.

În Hristos, „*Lumina*“ înseamnă roadele Duhului (Mt. 5, 16), iar puterea lor este Duhul ca „*pomul bun*“ (Mt. 7, 18), și „*sămânța bună*“ (Mt. 13, 24). În starea primordială, oamenii primiseră porunca nu pentru „*Lumină*“, ci pentru „*Viața*“ ca sursă a Luminii din cauza stării de „*înviere*“ și asemănare cu „*Rugul aprins*“, fapt din care se înțeleg apoi binațiile: „*chip și asemănare*“, „*duh și adevăr*“. Atunci, în acea ipostază, a nu muri însemna pentru oameni deja a fi în lumină, căci viața era ca o stare permanentă de înviere în sensul

părtășiei la „*Rugul aprins*“: „*Că la Tine este izvorul vieții, întru Lumina Ta vom vedea lumină*“ (Ps. 35, 9). Atunci viața era „*lumină*“, care și ea „*lumina în întuneric*“ (Ioan 1, 5), în timp ce, de aceea, „*Dumnezeu se odihnea de toate lucrurile Sale*“ (Fac. 2, 2), fără a osândi împărăția întunericului lui Lucifer, rămasă în seama iubirii Sale de dușmani, ca desăvârșire prin cruce. Dacă prin cruzimea vicleniei lui Lucifer, „*lumina*“ din starea primordială a fost cuprinsă de întuneric, astfel în Hristos „*lumina*“ a arătat calea învierii, ca „*viață și mai mult*“ (Ioan 10, 10), care, însă, până la Jertfa Sa era ca o „*comoară ascunsă în țarina*“ (Mt. 13,44) vieții Sale. Prin puterea de-a lumina pe oameni până la învierea și părtășia lor la „*Rugul aprins*“, simbol al lui Dumnezeu, ca „*Dumnezeu al celor vii*“ (Mc. 12, 26), Mântuitorul îndemna la păstrarea acestei stări cu priveghere, asemănătoare celei a drepților din lege, care erau „*făclii care ard și* (tocmai de aceea) *luminează*“ (Ioan 5, 35): „*Să fie mijloacele voastre încinse și* (astfel) *făcliile aprinse*“ (Lc. 12, 35), ceea ce El arată intuitiv prin simbolul „*fecioarelor înțelepte*“, care pentru „*făclia*“ din candelile lor își iau și își păstrează „*untdelemn*“ (Mt. 25, 4). În vremea Sf. Chiril al Alexandriei, „*Învierea*“, despre care Sf. Pavel spunea: „*Dacă Hristos n-a înviat, sunt zadarnice și propovăduirea și credința*“ (I Cor. 15, 14), a fost pusă în umbră din cauza concentrării asupra întrupării Logosului, de care se crampona filosofia prin erezii, încât Mântuitorul spunea, cu referire la cei dibaci doar cu mintea, care nu aveau „*mijloacele încinse*“ (Lc. 12, 35) și nu puteau fi părtași la „*Rugul aprins*“ prin Învierea lui Hristos: „*Unde va fi stârvul, acolo se vor aduna vulturii*“ (Lc. 17, 34), întrucât nu aveau „*inima curată și bună*“ (Lc. 9, 15), și întrucât păsările cerului își vor face cuib în copacul răsărit din grăunțele de muștar al Împărăției lui Dumnezeu, „*cea mai mică dintre toate semințele de pe pământ*“ (Mt. 13, 31-32). Însă, tocmai în acele tulburări Sf. Chiril al Alexandriei și întreaga Biserică au păstrat, prin mărturisirea credinței adevărate, taina „*Rugului aprins*“ ca „*înviere*“, așa cum îndemna Mântuitorul: „*Să fie mijloacele voastre încinse și făcliile aprinse*“ (Lc. 12, 35). Mărturisirea credinței adevărate a fost îmbogățită de Sf. Chiril al Alexandriei cu învățătura despre preacinstirea Maicii Domnului, prin care Însuși Dumnezeu-Tatăl a încununat lucrarea Sa în Legea veche împărtășită ca „*cele ale Sale*“ din Sfânta Sfintelor templului în sufletul Sfintei Fecioare Maria.

Prin mărturisirea liturgică: „*Jertfă de laudă pentru milă de împăcare*“, Biserica sărbătorește această jertfă ca recunoștință în Sfânta Liturghie, în

care Duhul Sfânt preface jertfa în „Euharistie“, mișcând pe Hristos în inimi prin lucrarea Sa mângâietoare, în care Hristos s-a scris pentru asemănarea lor cu El: „*Din al Meu va lua și vă va vesti*“ (Ioan 16, 14), o stare apofatică de preamărire a lui Hristos (Ioan 16, 23). În acest fel, Sfânta Liturghie este o „recapitulare a întregii Revelații“, cum spunea Sf. Teodor Studitul². La rândul său, Sf. Irineu de Lyon sublinia: „Toată învățătura Bisericii este în concordanță cu Euharistia“³. Ca formă scrisă a evenimentelor Revelației, Sf. Scriptură reprezintă mai întâi un „canon al persoanei“ fiecărui Apostol, astfel că „*Adevărul*“ este ascuns în Scriptură sub literele acesteia. Origen spunea că trebuie deschise literele Scripturii⁴, tot așa cum „*Adevărul*“ a fost cunoscut în Iisus Hristos prin Jertfa Sa revelatoare, care a avut loc prin „*Catapeteasma trupului Său*“ (Evrei 10, 20), deoarece era în El „*ca o comoară ascunsă în țarină*“ (Mt. 13, 44). Pentru a avea parte de această „*comoară*“, Sf. Scriptură trebuie interpretată în sensul unei cateheze, plecând de la literă la apa baptismală (F.Ap. 8, 26-39). Nedumerirea demnitarului etiopian când citea Scriptura nu era cauzată de traducerea acesteia. Lumina înțelegerii era urmarea Jertfei Mântuitorului sărbătorită „*în dar*“ de către Apostoli ca „*frângerea pâinii*“ (F.Ap. 2, 42). Astfel, Iisus Hristos era „Întregul“, care era mai mult decât suma tuturor părților sale componente din Sf. Scriptură (Ioan 5, 39). Deci, fără Învierea lui Hristos, nu numai Scriptura, ci și „*credința*“ și „*propovăduirea*“ ar putea fi zadarnice în Biserică (I Cor. 15, 14), deoarece credința vie este mai profundă decât litera Scripturii și decât orice fel de reprezentare prin viziuni. Literele Scripturii, precum și icoanele pot arăta numai direcția către mormântul, prin care Hristos a revelat adâncimile teandrice ale omului în Dumnezeu. Tocmai mormântul este cel care deschide cerul (Ps. 84, 12): „*Cel ce se smerește pe sine va fi înălțat*“ (Lc. 18, 14), arătând cerul în profunzimea pământului, în ceea ce privește voia lui Dumnezeu. În acest fel, Mântuitorul este ajutor pentru intrarea prin El Însuși ca „*Ușă*“ (Ioan 10, 9), în sensul de singura cale de a ajunge la Tatăl (Ioan 14, 6). Pentru a descoperi „*Adevărul*“, ca acea „*comoară ascunsă în țarină*“ (Mt. 13, 44), adică sub literele Scripturii și transfigurarea în icoane,

133-1126.

2. Sfântul Theodor Studitul, *Antirrethikos*, 1,10, PG 99, col. 340 C.

3. Sf. Irineu de Lyon, *Adversus Haereses*, IV, 18, 5, SC, 100 (1965), p. 610.

4. Origen, *Omilia 28 la Matei*, în „*Griechische Christliche Schriftsteller...*“ 45,19, apud. R. Gögl, *Zur Theologie des Biblischen Wortes bei Origenes*, Rothenburg, 1963,

în adâncimile Scripturii, este necesară „nașterea din apă și din duh“ (Ioan 3, 5), „de la Dumnezeu“ (Ioan 1,13), ca o „înviere“ baptismală. În acest fel, Sf. Scriptură devine putere de „răbdare și mângâiere“ (Rom. 15, 4) și tot ea este călăuză pe calea „cunoașterii Domnului Iisus și a puterii Sale de a învia“ inimile (Fil. 3, 10).

2. Leționarul ortodox - forma vie de împărtășire a lui Hristos

Dumnezeu a hotărât ca oamenii Săi să devină asemenea chipului Fiului Său, Hristos (Rom. 8, 29). Această împărtășire s-a dat în dar (Mt. 10, 8), cu porunca de a se face și alți oameni părtași la Hristos cu aceeași plinătate. Este vorba de darul scrierii în inimi, prin Duhul Sfânt, a voii lui Dumnezeu, nu pe „tablele de piatră“, ci pe „tablele de carne ale inimii“ (II Cor. 3, 3) și gustarea lui Dumnezeu ca „Immanuel“, drept „comoară în vase de lut“ (II Cor. 4, 7). Prin Leționar, Hristos poate fi trăit ca „aur lămurit în foc“ (F.Ap. 3, 18) prin Jertfa Sa. Numai în această ipostază poate fi tradusă Sf. Scriptură, la care se adaugă și pregătirea din punct de vedere filologic, cultural și istoric. În acest fel, traducerea va ajuta la cunoașterea și trăirea lui Dumnezeu în Hristos, Care prin Întrupare s-a „tradus“ pe Sine Însuși în condițiile vieții omenești ca o „recapitulare“ (Efes. 1, 10), cum interpretează Sf. Irineu de Lyon⁵, pentru a pune astfel în lumină „Calea“ pentru cei ce-L caută pe Dumnezeu și doresc să se facă părtași comorii Sale dumnezeiești (II Cor. 4, 7). Aceasta este condiția fundamentală pentru traducerea după sens a textului Sfintei Scripturi. Fără această premisă, chiar dacă s-ar traduce în mod corect textul Sfintei Scripturi din punct de vedere gramatical și istoric, nu s-ar putea sesiza sensul ei, care poate fi reperat numai prin „Duhul lui Hristos“ (I Cor. 2, 16)⁶. Pentru a înțelege Sf. Scriptură, traducătorul Cuvântului trebuie „să-L cunoască pe Cel Care vorbește“ (Ioan 4, 10), deoarece textul are toate caracteristicile personale ale Acestuia. O altă condiție indispensabilă pentru înțelegerea și traducerea textului sfânt este comuniunea în Hristos prin Duhul Sfânt,

p. 301.

5. Sf. Irineu de Lyon, *Adversus Haereses*, III, 21,10, PG VII, col. 937-954; vezi și *Contre les hérésies*, Sources Chrétienne, vol. 211, p. 427-429.

6. Peter Harrison, *Den Sinn der Schrift festleFacere Die Bibel der Renaissance und*

deoarece „*Adevărul*“ mântuitor nu poate fi descoperit decât în comuniune bisericească apostolică, prin lucrarea Sfântului Duh. Sf. Scriptură poate fi înțeleasă prin aceleași caracteristici ale Întrupării: Hristos a venit pe *pământ*, dar El nu era din *lume* (Ioan 18, 36), căci numai *pământul* ca profunzime și adâncime care izbăvește de „*deșertăciune*“ (Ps. 102,4) poate deschide cerul, pe când lumea cu deșertăciunea ei de la suprafață îl închide: „*Ceea ce la oameni este înălțat, urâciune este înaintea lui Dumnezeu*“ (Lc. 16, 15). Biserica înțelege și traduce Sf. Scriptură sub aceleași auspicii hristologice ale slujirii Cuvântului, prin care a fost călăuzită în Hristos la desăvârșire (Rom. 8, 30; Ef. 4, 13). Sfânta Scriptură poate fi tradusă astfel, încât prin interpretare să fie „*scrisă în inimi*“ (II Cor. 3, 3). Căci scopul Întrupării nu a fost acela de a scrie o „*carte*“, ci de a fi transpusă în cei care urmează lui Hristos, deoarece numai cei ce L-au urmat și au fost călăuziți la desăvârșire prin Întrupare erau în măsură să o și scrie, lăsându-se însă cu greu și numai de nevoie să transpună „*întregul*“ în „*părțile*“ sale componente, în timp ce ei L-au primit „*în dar*“ prin „*har și adevăr*“, ca acea „*cale nouă și vie*“ (Evrei 10, 20), singura care scrie în inimi prin har, față de Legea tablelor de piatră.

Astfel, autoritatea Sfintei Scripturi vine de la Dumnezeu Însuși. Lecționarul este o mărturie a Întrupării enipostatice a lui Hristos în inimile credincioșilor. Scriind cărțile Noului Testament, Sfinții Apostoli au avut ca scop păstrarea Întrupării lui Hristos, revelată prin Jertfa Sa în inimile celor ce au înviat cu El (Gal. 4, 6). De aceea, înțelegerea Sfintei Scripturi depinde de gradul de percepere a lui Hristos. Așa se înțelege faptul că Moise a spart tablele Legii, atunci când poporul eliberat din robia egipteană se închina la idoli (Ieș. 32, 19). Tot astfel, când în Biserică este ignorată Jertfa lui Hristos, Sf. Scriptură, Cartea „*Legii celei noi*“ nu mai poate fi „*spartă*“ ca „*Tablele de Piatră*“, dar ea rămâne „*închisă*“. Cuvântul este viu nu atunci când provine dintr-un text scris, ci „*din gura lui Dumnezeu*“ (Mt. 4, 4), prin slujitorii Săi (II Cor. 5, 20), care împărtășesc astfel însuși chipul Său. Acest lucru arată că oamenii nu doar au fost creați de Dumnezeu, ci că erau „*fii, născuți de la Dumnezeu*“ (Ioan 1, 13). Tocmai din cauza acestei realități primordiale, călcarea Cuvântului a avut ca urmare mutilarea chipului lui Dumnezeu în ei. Pierzând chipul duhovnicesc de fii, ei au devenit „*trupești*“. În această situație, nu mai era posibilă reluarea Cuvântului, ci numai Întruparea și Jertfa revelatoare a lui Hristos. Cuvântul nu mai putea fi reînnoit din cauza „*adaosurilor*“ care n-au fost create de Dumnezeu, ci au dus la nașterea lumii

ca „*lume*“, care nu mai aparținea lui Dumnezeu (I Ioan 2, 16). Dumnezeu nu Și-a arătat „Atotputernicia“ decât celor de sub lege, pentru a nu se crede că cele ce n-au fost create de El în lume, iar prin lege erau doar înăbușite, s-ar datora Lui, ci a așteptat sfințirea Numelui, ungând rănilor inimilor provocate de cel ce știa „*să fure, să junghie și să piarză*“ (Ioan 10, 10), cu „*untdelemnul*“ milei Sale și harului Său și cu „*vinul*“ bucuriei euharistice prin Iisus Hristos, Bunul Samarinean (Lc. 10, 34). În acest fel, Dumnezeu a restaurat nu pe om, ca omul cel vechi, ci „*templul*“ Duhului Sfânt din inimi (Isaia 57, 17-18).

Biserica este „*creatura Verbi*“, ca o „*baie a apei*“ (Ef. 5, 26), ca rezultat al aceleiași Euharistii ca și Sfânta Scriptură. Sarcina primordială a Sfinților Apostoli era aceea de a-i face pe oameni „*părtași*“ la Hristos (I Ioan 1, 1). Sfânta Scriptură nu putea fi un element „*fondator*“ pentru Biserică, deoarece ea este numai mărturia scrisă a Întrupării și nu a fost scrisă pentru a înlocui Întruparea sau Biserica, ci pentru a da mărturie scrisă despre ele. Prin credință, Sfântul Duh „*mișcă*“ pe Hristos în inimi prin imagini mai profunde, mai vii, mai calde, mai ziditoare și mai întăritoare decât orice film despre „*Viața*“ lui Iisus (F. Ap. 5, 20). În aceste „*imagini*“, Duhul deschide și literele Sfintei Scripturi, deoarece numai Duhul poate releva diferența dintre adâncimile teandrice ale lui Hristos și deșertăciunea lumii (Ioan 16, 8-9). Evanghelia este plinătatea lui Hristos în inimi, astfel că între Biserică și Scriptură nu poate exista o „*opozitie*“ sau vreun „*paralelism*“. Sensul Sfintei Scripturi în Biserică este spiritualitatea ca pâine euharistică⁷. Dacă Biserica L-ar împărtași pe Hristos numai pe baza Scripturii ca „*literă*“, ea nu și-ar putea îndeplini sarcina primordială de „*a da în dar, ceea ce a primit în dar*“ (Mt. 10, 8). Prin reperatele „*Duhului lui Hristos*“ (I Cor. 2, 16), Biserica înțelege și traduce Sf. Scriptură ca „*Evanghelie*“ prin trupul lui Hristos jertfit, prin care „*catapetasma*“ literelor Scripturii (II Cor. 3, 14) este ridicată. În acest sens, Sf. Maxim Mărturisitorul sublinia: „*Cine cunoaște sensul tainic al morții și Învierii lui Hristos cunoaște și scopul pentru care Dumnezeu a creat toate*“⁸.

Sfânta Scriptură, ca formă statică a Revelației, nu conține altceva decât

die Ursprünge der Moderne, în „*Concilium*“, 2002, nr. 2, p. 90-98.

7. Dan-Ilie Ciobotea, *La Parole de Vie dans les paroles de l'Écriture*, în „*Bible actualité*“, 1993, nr. 3, p.7; vezi și G. Voss, *Das Wort Gottes in der Liturgie*, în „*Una Sancta*“,

istoria răscumpărării în Hristos, dar Hristos Însuși este mai mult decât Sfânta Scriptură, care este alcătuită din părțile „Întregului“ (Ioan 5, 39), deoarece Hristos este „*viu*“ și este dovedit astfel prin Jertfă și Înviere (Evrei 7, 8; 10, 20), prin care a fost pusă în lumină Întruparea ca eveniment. Cincizecimea a însemnat descoperirea Fiului în inimile ucenicilor prin Duhul Sfânt. Astfel, Lecționarul nu este doar o „schemă“ sau un „program“ de lectură biblică, deoarece Trupul lui Hristos, Biserica, este mai mult decât litera Scripturii ca părți ale Întregului întrupat în ucenici și înfiat de către Dumnezeu Tatăl prin Duhul Său. Sub forma cultului viu, Lecționarul conține ceea ce Biserica a dat din ce a primit, întrucât ce a primit (Mt. 10, 8) era puterea conștiinței ei responsabile de a scrie Cuvântul în inimi și de a-L sfinți întocmai ca și Hristos Care spunea: „*Cine nu adună cu Mine risipește*“ (Mt. 12, 30); „*Rămâneți în Mine și Eu în voi*“ (Mt. 15, 4); „*Eu v-am ales și v-am rânduit să mergeți și să aduceți roadă și roada voastră să rămână*“ (Ioan 15, 16). În Lecționar este vorba de acele „*lucruri ale Tatălui*“ (Lc. 2, 49), care se aflau în Sfânta Sfintelor templului și în inima lui Iisus (Ioan 2, 19-21). El a primit templul trupului Său prin Naștere din Sfânta Fecioară Maria (Ps. 39, 11), care la rândul ei a primit „*cele ale Tatălui*“ din fragedă pruncie, prin șederea ei la templu. Nașterea Fiului în trup a însemnat Numele nou al lui Dumnezeu (I Tim. 3, 16), ca „Dumnezeu în noi“, „*Immanuel*“ (Isaia 7, 14), Care era din veșnicie, adică nu împotriva, nici pentru Sine Însuși, ci cu noi și în noi. Deci, El se arăta nu numai „teandric“, cum spunea Origen, ci și „în noi“ prin Duhul Sfânt. De aceea, El a chemat ca ucenici pe cei care erau pregătiți să aparțină nu loruși, ci lui Hristos. Întrucât Sfânta Fecioară Maria se făcuse părtașă „*celor ale Tatălui*“ din Sfânta Sfintelor templului, ea a fost, față de Biserica Sfinților Ucenici, „înainte-mergătoare“, fapt pentru care a fost declarată de către Mântuitorul Însuși, pe cruce, „*Maică*“ a Bisericii, atunci când a încredințat-o Sfântului Evanghelist Ioan, ca „*fiu*“ al ei (Ioan 19, 26-27). În același sens, Biserica a întrupat prin Hristos „*cele ale Tatălui*“, până când a putut mărturisi prin Duhul Sfânt la sărbătorirea Jertfei Mântuitorului: „Ale Tale, dintru ale Tale, Ție Îți aducem de toate și pentru toate“. Când spunea celor de sub lege: „*Dacă față de cele străine nu*

2003, nr. 2, p.271-273.

8. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Cele 200 de capete despre cunoașterea lui Dumnezeu și iconomia Întrupării Fiului lui Dumnezeu*, 66-67, P.G. 90,1083-1086, în „Filocalia“, vol.

ați avut fidelitate, cine vă va da pe ale voastre?“ (Lc. 16, 12), Mântuitorul făcea referire la „*cele ale Tatălui*“ din Sfânta Sfintelor templului, care erau în El și însemnau învierea vieții: „*Știu că voia Lui este viață veșnică*“ (Ioan 12, 50). Din cuvinte reiese în, primul rând, puterea atotțiitoare a Tatălui, nu doar atotputernicia Sa.

Prin Hristos, Dumnezeu Și-a sfințit numele ca nume nou: Atotțiitorul, Pantocrator. Însă, în versiunile occidentale ale Sfintelor Scripturi, în textele liturgice și în simbolurile de credință, acest nume a fost tradus ca „Atotputernicul“, „Omnipotens“. Era, desigur, necesar ca Dumnezeu să Se numească pe Sine nu față de neamuri, ci numai în Vechiul Testament ca „Atotputernicul“, Sebaot, și anume pentru a se distanța de zeii neamurilor. El nu a impus numele Său neamurilor în niciun fel: „*În veacurile trecute, El a lăsat toate neamurile să umble în căile lor*“ (F.Ap. 7, 16). Dar pentru cei de sub lege, arătându-Și numele de „Atotputernicul“, El Și-a păstrat „*ascuns*“ numele de „Atotțiitorul“ (Isaia 57, 17) până la „*plinirea vremii*“ (Gal. 4, 4), când Și-a sfințit numele prin Hristos ca „*Tată*“, „*Părinte*“ al tuturor neamurilor, așa cum era numele Său de la început în lume și din veci. Deci, Dumnezeu nu voia să-și arate neamurilor numele Său de „Atotputernicul“, pentru a nu se considera că păcatul lumii era opera Sa (I Ioan 2, 16). Mărturisirea credinței în Dumnezeu ca „*Immanuel*“ a fost precizată în vremea Sf. Chiril al Alexandriei, care a scos în evidență, mai mult decât autorii patristici anteriori, rolul hotărâtor al Sfintei Fecioare ca „Născătoare de Dumnezeu“ pentru mărturisirea lui Dumnezeu ca „*Immanuel*“ prin venirea, arătarea, lucrarea și descoperirea Sa prin jertfă. Numele Maicii Domnului: „Născătoare de Dumnezeu“ însemna credința adevărată pentru cunoașterea lui Dumnezeu în Hristos, cunoaștere care, din cauza stricării credinței apostolice prin erezii, se pierdea treptat, începând cu erezia lui Arie. Ca urmare, diferența de traducere a numelui lui Dumnezeu în Apus și în Răsărit trebuie considerată „contradictorie“, avându-se în vedere revelarea lui Dumnezeu în Hristos: „Se întâmplă foarte rar să se ajungă la o diferențiere spirituală atât de profundă și de întinsă prin traducerea unui cuvânt, scria pr. prof. D. Stăniloae⁹. Se știe însă că această traducere a devenit „tradiție“ în Apus după confruntarea dintre Sf. Chiril al Alexandriei și Nestorie, care, contestând

II, Sibiu, 1947, p. 148-149.

9. Pr. prof. D. Stăniloae, Recenzie la cartea lui Carmelio Capizzi, *Pantocrator*, din rev. „Orientalia Christiana Analecta“, Roma, 1964, nr. 170, în rev. „Ortodoxia“, 1964,

titlul de „Născătoare de Dumnezeu“ Sfintei Fecioare Maria, era totuși privit cu simpatie în Apus ¹⁰.

Numele lui Dumnezeu „Pantocrator“ a fost înțeles în Occident din ce în ce mai mult ca „Omnipotens“ și în tratatele teologice. Urmarea a fost că și Biserica era înțeleasă tot mai mult ca „piatră“, în loc de „pâine“ a harului divin, de „căldură“ a credinței și „lumină“ a vieții. În acest sens, „harul“, ca dar al Duhului Sfânt de „dreptate, pace și bucurie“ (Rom. 14, 17) și ca „Pacea lui Dumnezeu care covârșește toată mintea“ (Fil. 4, 7), întrucât umple și domnește în inimi, este mai profund decât noțiunea de „grația“ concepută în Apus ca urmare a unor structuri dominante cu relații dintre Dumnezeu și oameni și dintre Biserică și credincioși ca acelea dintre „stăpân“ și „rob“, în loc de părtășie prin „teandrie“ ca asemănare, și plinătate prin scriere în inimi prin Hristos în Duhul Sfânt ca Dumnezeu „Immanuel“. Conform Revelației, harul este în inimi ca „Duhul Fiului lui Dumnezeu“ (Gal. 4, 6), întrucât „Împărăția lui Dumnezeu este înăuntru“ (Lc. 17, 21). Astfel, pe cât de interior este „harul“ și are ca urmare plinătatea infierii, tot pe atât de exterioară este „gratia“ a cărei lucrare este mai mult o „absolvire“, decât o „plinătate“. De aceea, în isihasm, îndreptarea minții către Dumnezeu însemna în Răsăritul ortodox o întoarcere către propriul „eu“. Pentru Sf. Grigorie Palama, inima este locul de întâlnire între har și sufletul omului cu trupul său, întrucât inima este centrul organismului, iar când harul o umple, el împărățește peste toate cugetările minții și mădularele trupului, înscriind legile Duhului ca într-un tron al harului (Evrei 4, 16) ¹¹. Antropologia isihastă este cea a Sfinților pătrunși de iubirea lui Dumnezeu, când trupul este mânat spre cele bune prin bucuria nepătimirii. În acest fel are loc împărtășirea de slavă a lui Dumnezeu, până ce Hristos pune pecetea Sa pe întreg chipul uman, dar, desigur, prin „durerile nașterii“ (Gal. 4, 19). Firea înțelegătoare a sufletului primește Duhul de viață făcător (I Cor. 15, 44), prin care ține și face viu trupul unit cu el, sfințind și toate înclinările și lucrările acestuia. Duhul este o înaintare mai profundă în punctul cel mai sensibil al conexiunii dintre om și Dumnezeu, încât Dumnezeu Însuși vine să-Și asume natura omenească, pentru a o îndumnezei, căci El este consti-

nr. 2, p. 273.

10. Elias Khalifé, *La personne et la doctrine de Nestorius jugées au Concile d'Ephèse*, în rev. „Istina“, 1998, p. 214-220; Mar Bawai Soro, *La condamnation de Nestorius au Concile d'Ephèse*, „Istina“, 1998, p. 179-213.

11. Sfântul Grigorie Palama, *Cuvânt către isihăști*, în P. Hristu, „Opere complete“, vol.

tutiv sufletului uman, astfel că fără El, sufletul este „mutilat“. Între duhul omului și Duhul Sfânt este o legătură atât de tainică, încât ele se consideră ca o singură realitate ¹². Ca urmare, când omul nu iubește pe Dumnezeu și pe aproapele nu se poate iubi nici pe sine însuși, căci iubirea de Dumnezeu este ca o venire în sine (Lc. 15, 17). De aceea, Sf. Vasile cel Mare spune că Duhul Sfânt este cel mai intim eu al omului, ca o realitate obiectivă, deosebită de orice altă spiritualitate, fiind vorba de o stare de „înfiere“ prin „înviere“ duhovnicească, urmare a scrierii în inimi a vocii lui Dumnezeu. Sinodul Bisericii din Bizanț statornicea în anul 1351 printr-un „Synodikon“ trăirea isihastă a lucrărilor lui Dumnezeu prin Hristos și în sfintele icoane. Dar, pe de altă parte, constata realitatea separării Apusului de Răsărit, în care „deosebiri“ din secolele IV-V erau transformate în „contradicții“ iremediabile. Rădăcinile acestor „deosebiri“ erau mult mai adânci, căci, în secolul V, Sf. Chiril al Alexandriei se luptase pentru mărturisirea credinței adevărate în Dumnezeu ca „*Immanuel*“, Care, prin naștere din Sfânta Fecioară Maria, spre deosebire de orice schemă filosofică, este izvorul harului și puterea atotțiitoare a lui Dumnezeu. Contradicția la care se ajunsese în secolul XIV era mai grea decât „separarea“ Apusului în anul 1054, care pe atunci părea numai o „Schismă“, chiar dacă era numită „Marea Schismă“. Învățătura contrară, în ceea ce privește harul mântuitor în Hristos, îi făcea pe unii apuseni chiar în vremea Sfântului Grigorie Palama să afirme că filosofii sunt mai presus decât Sfinții Părinți. Ei se bazau pe raționalismul logicii mai mult decât pe jertfa lepădării de sine prin curățirea inimii, luminarea minții și desăvârșirea în Hristos. Tocmai acel intelectualism prin știință împiedica intrarea harului lui Dumnezeu în suflet. Însă, pentru Sf. Grigorie Palama harul însemna prezența lui Dumnezeu, nu prin concepții abstracte, ci în inimă ca adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu, care nu înseamnă un apofatism teoretic, ci are ca rezultat îndreptarea omului ca faptură nouă. Sf. Grigorie arăta că, în starea de sănătate duhovnicească, natura omului Îl poate simți pe Dumnezeu, îndumnezeirea însemnând o plenitudine ontologică a acestuia, ca asemănare cu Dumnezeu prin Botez. În concepția sa, Lumina divină nu are nimic material în ea, nu este de ordin intelectual, ci este „necreată“. Astfel, se respinge orice concept filosofic despre Dumnezeu, care pune în cumpănă pe Dumnezeul Revelației în Hristos.

I, Salonic 1962, p. 478-479; vezi și Sf. Macarie Egipteanul, *Omilia 15*, P.G. 24, col. 589 B.

În Apus însă s-a ajuns la o rupere a oricărui raport cu Pantocratorul răsăritean, fără a se indica punctele de contact și de divergență¹³. Astfel, într-un comentariu la Simbolul Apostolilor, prof. dr. Joseph Ratzinger, astăzi Sanctitatea Sa Papa Benedict al XVI-lea, părea surprins de asocierea paradoxală dintre „Dumnezeul credinței“ și „Dumnezeul filosofiei“ exprimate în Simbolul Apostolilor prin atributele: „Pater“ și „Omnipotens“. Autorul acestui comentariu consideră chiar și termenul „Pantocrator“ din Simbolul niceean ca având același sens cu cel din Simbolul Apostolilor, cu toate că în Simbolul niceean „Pantocrator“ are sensul de „Atotțiitorul“¹⁴. Autorul își explică asocierea paradoxală dintre termenii „Tată“ și „Omnipotens“ din Simbolul Apostolilor, ca fiind „specifică“ pentru noțiunea creștină despre Dumnezeu, în care „tensiunea dintre puterea absolută și iubirea absolută; distanță absolută și apropiere absolută; existența ca atare și preocuparea directă în cel mai uman sens posibil, este o încopciere între „maximum“ și „minimum“¹⁵. În traduceri naționale din Apus, numele lui Dumnezeu este înțeles în Sfânta Scriptură numai ca: „Omnipotens“, „Tout-Puissant“, „Der Allmächtige“, „The Almighty God“. Dimpotrivă, în traduceri orientale siriace, slavone și românești, inclusiv în cea a lui Wulfila, numele lui Dumnezeu este tradus prin „Atotțiitorul“, „*Îndreptat în Duhul*“ prin „*arătare în trup*“ (I Tim. 3, 16), nume sfințit în Iisus Hristos prin „*plinătatea de har și adevăr*“ (Ioan 1, 14), ca urmare a Revelației prin Jertfă. Acest nume a fost consacrat în Orient după confruntarea pentru titlul de „Născătoare de Dumnezeu“ la Sinodul de la Efes. Reducând prezența vie și personală a lui Dumnezeu la o noțiune principială scolastică, s-a ajuns la diferențierea dintre noțiunea de „sfânt“ și „sacru“. Astfel, se preferă numirea Sfințelor Taine drept „Sacramente“, în sensul de „separare“ dintre Dumnezeu ca persoană și lucrurile din preajma Sa, o diferențiere care nu se află în Sf. Scriptură¹⁶. Concentrarea scolastică asupra Bisericii, ca *trunchi* al arborelui apostolic, a făcut ca *rădăcina*, care este Hristos (I Cor. 3, 11), și Sfânta Scriptură, ca *frunzișul* acestuia, cum spunea Fer. Ieronim, să fie înțelese ca „proprietate“ și „instrumente“ misionare ale Bisericii Apusene¹⁷. În acest fel, sub forța

12. Sf. Grigorie Palama, *Capete naturale teologice și practice*, nr. 150, 38.

13. Pr. prof. D. Stăniloae, *rev.cit.*, p. 164.

14. Carmelio Capizzi, *Pantocrator*, în „OCA“ Roma, 1964.

15. Josef Ratzinger, *Einführung in das Christentum. Vorlesungen über das Apostolische Glaubensbekenntnis*, München, 1968, p.13.

16. Idem, *Locașul bisericesc propriu-zis, ca cerul pe pământ, sau centru liturgic al*

pricipiului petrin, Biserica socotea că poate participa la „Atotputernicia“ lui Dumnezeu. Aceeași tendință s-a resimțit după protestul Reformei, care reducea *rădăcina* și *trunchiul* arborelui apostolic la parametrii *coroanei* acestuia, adică la Sfânta Scriptură. Este semnificativă în acest sens reacția iconoclastă de la Bourges, când la dărâmarea statuii Pantocratorului a fost păstrată numai mâna stângă a Acestuia, întrucât ținea cu ea „Biblia“. Însă, simbolul Pantocratorului era templul inimii Sale, în dreptul căreia ținea Biblia. Când cineva s-ar urca în vârful unui arbore ar putea crede că prin *frunzișul* lui îi aparține tot arborele, dar „seva“ acestuia îi vine numai din *rădăcină*. Nu poate fi cunoscută și gustată *rădăcina*, decât prin adâncirea de sine în *frunzișul* acesteia și ajungerea la *rădăcină* prin coborârea pe *trunchiul* lui. Cu alte cuvinte, dacă s-ar separa *coroana* de *trunchi*, ar fi ca și cum cineva ar vrea zadarnic să obțină „unt“ din apă, așa cum sublinia Patriarhul Iustin al României, când a inaugurat în 1979 dialogul bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania, insistând asupra dezbaterilor în legătură cu Sfintele Taine în viața celor două Biserici. Prin urmare, nu e posibilă separarea *coroanei* de restul arborelui. Pe de altă parte însă, ori de câte ori este clătinată „coroana“ prin „*vânturi ale învătăturilor*“ (Efes. 4, 13), întreg arborele se resimte până la *rădăcina* sa, fără a putea fi clătinată. Dacă s-ar lua *coroana* ca temelie, atunci *rădăcina* ar fi expusă la toate vânturile. Dar Hristos este *temelia* unică (I Cor. 11, 12), neclătinată, așa cum prin evenimentul umblării pe marea învolburată ca pe uscat (Mt. 14, 23-32), este simbolizată asemănarea Bisericii Sale cu El, în care El a semănat aceeași putere de a trece prin istorie, când vânturile și valurile au fost arătate ca fiind sub puterea Sa și a Bisericii, așa cum reiese din evenimentul potolirii furtunii pe mare (Mt. 8, 24-26).

Sfinții Părinți răsăriteni arată că în Iisus Hristos este Dumnezeu din veci. „În condiția Sa de slujitor, El S-a arătat pe Sine Însuși, scria Sf. Nichifor, Patriarhul Constantinopolului¹⁸. La rândul său, pr. prof. D. Stăniloae scrie: „Evanghelia nu ne arată un Dumnezeu indiferent, îndepărtat, ci un Dumnezeu Care iubește pe oameni atât de mult, încât El Însuși S-a făcut om, pentru a le putea sluji până la Jertfa Sa pe cruce; Evanghelia arată că umanitatea lui Hristos era cea mai reală, mai vie și mai ontologică

creației, în „Mitropolia Banatului“, 1981, nr. 46, p.277-281.

17. Michel Deneken, *L'Église comme lieu d'interprétation*, „Positions Lutheriennes“, 2004, nr. 1, p. 52.

imagine a lui Dumnezeu¹⁹. „Lumina atât de caldă a feței Sale arată calea veșniciei dumnezeiești, care era cea a Împărăției Sale, ca iubire totală față de aproapele²⁰. Ca adânc dumnezeiesc în Hristos²¹, această lumină poate fi împărtășită prin lepădare de sine pentru îmbogățire și plinătate cu ajutorul harului divin în Hristos ca Dumnezeu „Atotțiitorul“, Care își arată însă limitele puterii Sale în ceea ce privește pătrunderea în inimi a căldurii sufletești și a luminii harului Său (Ioan 6, 44; 7, 44; 8, 21; 8, 28). Puterea „cheilor“ Împărăției Sale (Mt. 16, 19) este ajutorul pentru „lepădare de sine“ (Mc. 8, 34), singura cale de a intra prin „Ușa“ (Ioan 10, 9) cea strâmtă și de a ajunge, astfel, la Tatăl (Ioan 14, 6). În lumina harului nu încapă niciun fel de „ostentație“ în ceea ce privește „atotputernicia“ lui Dumnezeu, spune Sf. Simeon al Tesalonicului în comentariul său la Simbolul Credenței, singura problemă care se pune fiind primirea harului prin pocăință. Astfel, când oamenii implorau ajutor cu ochii către cer (Ps. 120, 1-2), Dumnezeu „S-a arătat în trup“ (I Tim. 3, 16) pentru a vădi „datoriile“ lor față de cer, deoarece „ocările celor ce Te ocărau pe Tine au căzut asupra mea“ (Ps. 68, 11). Calea asemănării cu Dumnezeu în Hristos prin pocăință în sensul de „întoarcere“ (Ps. 22, 3), este ca o „înviere“ și intrare în camera de nuntă a Mirelui Hristos, „pentru a nu rămâne afară“, acolo unde oamenii își ridicau ochii la rugăciune până atunci: „Voi ridica ochii mei la munți, de unde va veni ajutorul meu. Ajutorul meu de la Domnul, Cel ce a făcut cerul și pământul“ (Ps. 120, 1-2).

Față de revelația Luminii în sens de „înviere“ în Hristos, bisericile sunt ca acei „magi“ care, prin călăuzire de sus, au descoperit adâncul Betleemului, dar tot de sus a avut loc și călăuzirea lor de a se întoarce „pe altă cale“ (Mt. 2, 12), adică nu pe calea lui Irod și a lumii străine și vrăjmașe cu Dumnezeu. Cei ai lui Irod din lume, ca și odinioară cei ai lui Faraon, rămân mai presus de pragul uns cu sângele „Mielului“ (Ieș. 12, 7), fără a vedea Lumina din „Goșen“ (Ieș. 10, 23; Prov. 14, 27) și tocmai de aceea sub „sabia îngerului

18. Sf. Nichifor Mărturisitorul, *Antirrheterikos*, 1, P.G. 99, col. 324.

19. Pr. prof. D. Stăniloae, *Revelația prin acte, cuvinte și imagini*, în „Ortodoxia“, 1968, nr. 3, p.362.

20. Idem, *Semnificația Întrupării Domnului*, în „Glasul Bisericii“, 1958, nr. 11-12, p.133-135

21. Idem, *Iisus Hristos, adevărata noastră transcendență*, în „Gândirea“, 1943, nr. 1, p.1-10.

morții“ (Ieș. 12, 12). În ei era pornirea „*întunericului*“ împotriva „*Luminii*“ (Ioan 3, 20), ca aceea a lui Faraon împotriva poporului lui Dumnezeu, sau precum a lui Irod împotriva pruncilor din Betleem. Mântuitorul a arătat că această rămânere „*afară*“, cu toate că este „*deasupra*“, va însemna aruncarea în „*întunericul cel mai dinafară*“ (Mt. 25, 30). Revelația L-a arătat pe Hristos ca „*piatra mică de după munte care a atins statuia cu capul de aur (a lumii) la picioarele de lut*“ (Daniel 2, 31-35), ca unul care la ispitire a lepădat „*împărățiile lumii cu slava lor*“ (Mt. 4, 8). Astfel, Hristos S-a arătat ca „*înțelepciunea lui Dumnezeu tainică și ascunsă pe care nici-una din stăpânirile lumii nu a cunoscut-o, căci dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi omorât pe Domnul slavei*“ (I Cor. 2, 7-8). Un alt simbol al slavei Sale de la Dumnezeu, și anume prin Jertfa Sa, este acela al „*prinderii șarpelui de coadă*“ (Ieș. 4,3-4), care devine „*toiag al stăpânirii*“: „*Toiagul stăpânirii Ți-l va da Domnul Dumnezeu din Sion zicând: Stăpânește în mijlocul vrăjmașilor Tăi! Cu Tine este poporul Tău în ziua puterii Tale întru strălucirile sfinților Tăi*“ (Ps. 109, 3).

Canonul viu al Sf. Scripturi în sfinți în lumina Lecționarului

Apariția canonului biblic, ca literă, a devenit o sarcină și mai mare a Bisericii, aceea de a împărtăși harul lui Hristos, „*Calea cea nouă și vie*“ (Evrei 10, 20): „*Căutați pacea cu toții și sfințenia fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul, veghind cu luare-aminte ca nimeni să nu rămână lipsit de harul lui Dumnezeu și ca nu cumva odrăslind vreo pricină de amărăciune, să vă tulbure și prin ea mulți să se molipsească*“ (Evrei 12, 15). Biserica Ortodoxă cinstește pe „*sfinți*“ în mod deosebit după Pogorârea Duhului Sfânt, ca pe o continuare a Întrupării lui Hristos în sensul de „*înfiere*“ (Gal. 4, 6) de către Dumnezeu-Tatăl, și ca cei prin care pot fi înțelese și Sfintele Scripturi, deoarece ele nu descriu altceva, decât zidirea lor în Hristos, așa cum și Hristos n-a grăit nimic altceva, decât ceea ce era El Însuși, „*în care sunt ascunse toate vistieriile înțelepciunii și ale cunoștinței*“ (Col. 2, 3). Pe Apostoli și pe urmașii lor i-a ales Dumnezeu ca să fie „*asemenea chipului Fiului Său*“ (Rom. 8, 29). Una din însușirile Bisericii de la Duhul Sfânt este aceea că Biserica este „*apostolică*“, adică a celor desăvârșiți în Hristos, în care Hristos Își prelungește Întruparea Sa, deoarece i-a trecut pascal prin

Jertfa Sa, acolo unde se află El, ca „*Cel ce este*“, simbolizat prin „*Rugul aprins*“ ca simbol al vieții fără de sfârșit: „*Despre morți n-ați citit în cartea lui Moise*“, spunea Mântuitorul ispititorilor Săi, „*când i-a vorbit Dumnezeu din rug zicând: Eu sunt Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacob. Dumnezeu nu este Dumnezeu al celor morți, ci al celor vii*“ (Mc. 12, 26-27). Ucenicilor nu le ceruse cunoștințe despre lege ca „*învățătorului de lege*“ (Lc. 10, 26), căruia, însă, îi spusese: „*Fă aceasta și vei fi viu!*“ (Lc. 10, 28); sau ca „*dregătorului bogat*“ (Lc. 18, 20). Starea de a fi viu este considerată părtășie la cuvintele Sale din „*cele ale Tatălui*“ (Ioan 12,59), și anume prin credință și lucrare ca o „*săpare*“ și punere a temeliei casei în adânc. În El, Dumnezeu arăta „*Calea*“ vie a mântuirii ca desăvârșire a legii, atunci când această lege, din cauza răstălmăcirilor omenești nu mai putea îndrepta pe oameni (F.Ap. 13, 38-39; Rom. 8, 4), fără „*desăvârșirea*“ ei în Hristos (Mt. 5, 17), după cum arată și Sf. Pavel: „*Căci eu prin lege am murit față de lege, ca să trăiesc lui Dumnezeu*“ (Gal. 2, 19). Aceasta o spunea, deoarece lumea nu va putea vedea fața Lui, fără să moară, sau fără să „*fugă*“. În același sens, Mântuitorul îndeamnă: „*Să fie mijloacele voastre încinse și făcliile aprinse. Și voi fiți asemenea oamenilor care așteaptă pe stăpânul lor, când se va întoarce de la nuntă, ca venind și bătând, îndată să-I deschidă. Ferice sunt slugile acelea pe care Stăpânul venind le va găsi făcând așa*“ (Lc. 12, 35-37). La rândul lor, Sfinții Apostoli mărturisesc: „*Noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți în nori întru întâmpinarea Domnului în văzduh*“ (I Tes. 4, 17); „*Știm că dacă El Se va arăta, noi vom fi asemenea Lui, fiindcă Îl vom vedea cum este*“ (I Ioan 3, 2). Această moștenire a lui Hristos în inimi și în Biserică prin Duhul Sfânt este exprimată prin formula liturgică: „*Ale Tale dintru ale Tale...*“, cu referire la Jertfa Sa sfințitoare pentru ei și revelatoare a vieții Sale drept „*Cale*“.

Ceea ce au așternut Sfinții Apostoli și ucenicii lor în scris este în dependență organică de „*tot ce a făcut și a învățat Iisus*“ (F.Ap. 1, 1) prin evenimente, care, la rândul lor, erau dependente organic de Jertfa Mântuitorului. Acest eveniment hotărâtor al Jertfei a însemnat iubirea de Cuvântul lui Hristos „*sfințit ca adevăr*“ (Ioan 17, 17), așa cum era iubit și Hristos Însuși prin sfințirea numelui: „*Sfințească-se numele Tău! Vie Împărăția Ta...*“ (Mt. 6, 9-10). Astfel, Mântuitorul este „*Calea*“ către Duhul Sfânt, la „*pășunea*“ Căruia se ajunge numai prin El, ca „*Ușă*“ de intrare. Ca singurii în Israel care au urmat lui Hristos și fără ei, n-ar mai fi fost nimeni și țara întreagă

ar fi fost vrednică de blestem (Mal. 3, 24), întrucât Dumnezeu nu-Și mai poate lua Întruparea înapoi, Apostolii au fost „îndreptați“ și „desăvârșiți“, ca să fie „*asemenea chipului Fiului lui Dumnezeu*“ (Rom. 8, 29), pe care El îi numește „*frații*“ Săi (Ioan 20,17). El S-a scris în inimile lor, nu în cărți, și nu cu litere, cum ar fi fost cel mai comod lucru din lume, ci „*pe tablele de carne ale inimii*“ lor (II Cor. 3, 3) „*curate și bune*“ (Lc. 8,15), inimi ale celor din pieptul cărora a scos mai întâi „*inimile de piatră*“, dându-le lor „*inimi de carne*“ (Iez. 36, 26) și „*duh de rugăciune*“ (Zah. 12, 10). „*Oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu*“ (II Petru 1, 21) n-au scris nimic fără a avea în inima lor chipul slăvit al lui Hristos și nu s-au putut gândi să dea cuiva cele scrise, fără acest chip viu al lui Hristos și slava Lui. Cele scrise însă mărturisesc tot despre El, ca și Scripturile Vechiului Testament (Ioan 5, 39), așa cum mărturisește Sfântul Evanghelist Ioan: „*Acestea s-au scris ca să credeți, că Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, și crezând, viață să aveți în numele Lui*“ (Ioan 20, 31). Dar, ei au împărtășit mai întâi pe Hristos, așa cum li s-a împărtășit El Însuși lor „*pe calea nouă și vie*“ (Evrei 10, 20), față de care cele scrise sunt un adaos: „*Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit, despre Cuvântul Vieții - și viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim Viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă - ce am văzut și am auzit vă vestim și vouă, ca și voi să aveți împărtășire cu noi*“ (I Ioan 1, 1-3). Famenul etiopian citea îngândurat Sfânta Scriptură, dar după mărturisirea lui Hristos și după botezarea prin diaconul Filip „*a plecat în drumul său, bucurându-se*“ (F.Ap. 8, 39). Împărtășirea în chip viu, așa cum au primit-o în dar prin Hristos, era o nevoie a sufletului pentru Apostoli (I Cor. 9, 16), desigur, ca prezență personală, harică. Acest lucru cu atât mai mult, cu cât prin Cuvântul lui Dumnezeu se propovăduia mai mult decât un cuvânt scris cu litere, sau o poruncă: era „*adevăr*“ (Ioan 17, 17) ca și în starea primordială, pentru că era „*sfințit*“ prin Jertfa lui Hristos și „*mângâierea Duhului Sfânt*“ (F.Ap. 9, 31), „*Duhul Adevărului*“, nu al literei. De aceea, atunci n-a fost nevoie să fie dat în scris, iar când după păcatul strămoșesc s-a dat în scris, acest lucru s-a întâmplat pentru că voia lui Dumnezeu nu mai era în inimi, iar oamenii trebuiau să fie „*luați de mână*“, ca să fie duși la izbăvirea din Egipt (Ier. 31, 32). „*Scierea în inimi*“ a fost lucrarea de „*sfințire*“, prin care Dumnezeu a venit în Hristos nu să copleșească, ci să umple; nu a venit cu cerul asupra omului, ci a venit „*din pământ*“, de sub picioarele oamenilor, ca să deschidă

cerul prin scrierea în inimi: „*Cine este Cel ce S-a suit (pe cruce), dacă nu Cel ce S-a pogorât în cele mai de jos ale pământului, ca să umple toate?*“ (Ef. 4, 8-10); „*Sapă la rădăcina pomului și așteaptă roade*“ (Lc. 13, 8); „*Rămășița care va fi va prinde rădăcini în jos și va aduce roade în sus*“ (Isaia 37, 31). Împărtășirea în dar a Cuvântului sfințit ca adevăr înseamnă împărtășirea „personală“, „harică“ (Ef. 2, 8): „Sfânta Scriptură nu spune să fi ajuns cineva la credință numai prin simpla citire a Bibliei, căci Cuvântul lui Dumnezeu are putere atunci când e împărtășit de un om credincios, iar Sfânta Scriptură își activează puterea în comuniune. Persoanele care au crezut fără a citi Sfânta Scriptură, adică prin contactul direct, au rostit mai întâi Cuvântul, apoi au scris. Această persoană este Hristos, iar deplina vedere în adâncimile lui divine și sensibilitatea pentru ele au fost date de Duhul lui Hristos; cuvintele Sfintei Scripturi nu au putut veni decât de la Dumnezeu, pentru că au în ele adâncimile nesfârșite ale vieții dumnezeiești. Hristos rostește și acum în Duhul Sfânt cuvintele Sale“²².

Spunând ucenicilor: „*Îmi veți fi martori*“ (F.Ap. 1, 8), Mântuitorul se referea la plinătatea și desăvârșirea lor prin Învierea Sa și la darul Duhului Sfânt: „*Luând obârșie din propovăduirea Domnului (mântuirea) ne-a fost adevărită de cei ce au ascultat-o, împreună mărturisind și Dumnezeu cu semne și cu minuni și cu multe feluri de puteri și cu darurile Duhului Sfânt împărțite după a Sa voință*“ (Evrei 2, 3-4). Astfel, calea prin care vine credința în om este „un alt om“, adică oamenii Bisericii, care după ce au propovăduit oral și personal prin „har“, prin desăvârșirea lor, au așternut această trăire și în scris tot prin puterea Duhului Sfânt. Calitatea de „martori“ ai celor ce binevestesc era o ipostază duhovnicească reală, „ca viață interioară, dar nu subiectivă; era o realitate din ei, dar deosebită de ei, deosebită de realitatea spirituală ca produs al eforturilor subiective; viața duhovnicească este o viață interioară, dar nu exclusiv subiectivă, ci de relație intimă între eul propriu și Iisus Hristos prin Duhul Sfânt“²³. Sfântul Vasile cel Mare subliniază în acest sens, că „Duhul Sfânt este cel mai intim eu al omului“²⁴. În Hristos este „adevărul“ Sfintei Scripturi înainte ca acesta să fi fost așezat în scris, și nu pentru că ei ar fi mai presus decât Sfânta Scriptură. În ei este același „adevăr“ ca și în Sfânta Scriptură, întrucât în ambele cazuri este

22. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 56-57.

același Hristos în „*Sfânta Sfințelor*“, în inimi ca temple ale Duhului Sfânt. În sfinți e conținută Întruparea revelată prin Jertfa lui Hristos, cum ar spune Sfântul Vasile cel Mare, căci Jertfa e „*Cartea Mielului*“ deschisă prin sângele Său (Apoc. 5, 9). În sfinți, El este în „*formă vie*“, ca o „*casă*“ a sufletului (Mt. 24, 43), ca un „*canon*“ al persoanei înaintea „*canonului biblic*“, apoi și concomitent cu el, prin zidirea lor în Hristos, în care era „*calea*“, nu cea a legii, statică, ci „*calea nouă și vie*“ (Evrei 10, 20), căci „*litera omoară, duhul (ca prezență personală) face viu*“ (II Cor. 3, 6). „*Adâncul dragostei lui Hristos*“ poate fi cunoscut „*prin toți Sfinții*“ : „*covârșind mintea*“ (Fil. 4, 7), acest adânc „*umple inima de toată plinătatea lui Dumnezeu*“ (Ef. 3, 18-19), deoarece prin sfinți, Hristos Se sălășluiește în inimi (Ef. 3, 17) ca „*Lumina*“ și „*căldura*“ harului. „*Adevărul*“ Sfintei Scripturi a fost împărțit în Hristos prin viu grai ca „*har peste har*“, ca o „*scară*“ a „*trecerii din putere în putere*“ (Ps.83, 8), fără nicio carte sau literă, ci din plinătatea lui Hristos, din slava Lui de „*har și adevăr*“ (Ioan 1, 14), ca singurul născut din Tatăl, ca dintr-o „*Carte a Vieții*“, în fața căruia nici minunile nu pot fi mai de seamă, ci doar acea viață ca „*Lumină*“ : „*Nu vă bucurați că vi se supun duhurile, ci vă bucurați că numele voastre sunt scrise în Cartea Vieții*“ (Lc. 10, 20). La începutul Sfintei Liturghii, vohodul cu Evanghelia simbolizează ieșirea lui Hristos la propovăduire (kerygma), care tocmai de aceea cheamă la urmarea Sa fără nicio carte, pentru ca cei chemați să poată împărtași cu atât mai mult ceea ce li se dă în dar pe „*calea nouă și vie*“ (Evrei 10,20), până la asemănarea lor cu Hristos ca „*desăvârșire*“ (Ef. 4, 13). De aceea, ieșirea cu Evanghelia se încheie cu chemarea: „*Veniți să ne închinăm...*“, pentru urmarea lui Hristos, ca „*ucenici*“.

Duminica Tuturor Sfinților, întâia după Pogorârea Duhului Sfânt, este sărbătoarea bucuriei lui Dumnezeu pentru rodul harului Său pe pământ, prin Jertfa Mântuitorului. Încă din Vechiul Testament se aduce aminte de acest eveniment: „*Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului. Fie slava Domnului în veci! Veseli-se-va Domnul de lucrurile Sale*“ (Ps. 103, 31-32). Sfinții sunt slava lui Dumnezeu pe pământ. La începutul zidirii, Dumnezeu Și-a arătat puterea Sa de Ziditor a toate, dar slava Sa ca putere

23. Idem, *Iisus Hristos, adevărata noastră transcendență*, în rev. „Gândirea“, 1943, nr. 1, p. 10.

24. Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfânt*, 26, PG 32, col. 180 BC.

de a atrage și-a arătat-o prin zidirea omului, în care s-a odihnit Duhul Sfânt, care era în oameni izvor de viață veșnică prin bogăția de daruri și de roade ale Duhului, după cum amintește Sfânta Scriptură: „*Și Cuvântul era Viața și viața era lumina oamenilor*“ (Ioan 1, 5). Odihna lui Dumnezeu în inimi era viața oamenilor. „*Botezul cu Duh Sfânt și cu foc*“ (Lc. 3, 16) a însemnat „mutarea“ pascală în viața lui Hristos de pe pământ, către care i-au îndemnat îngerii pe ucenici la Înălțarea Domnului cu cuvintele: „*Ce stați privind la cer? Acest Iisus Care S-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni, precum L-ați văzut mergând la cer*“ (F. Ap. 1, 11). În evlavia poporului a rămas de aici convingerea că e păcat ca oamenii să privească la cer, când „*Adevărul*“ mântuirii a răsărit din pământ (Ps. 84, 12), prin ascultarea Mântuitorului Hristos Care a spus: „*Nimeni nu vine la Tatăl, decât prin Mine*“ (Ioan 6, 44; 14, 6). Aceste cuvinte sunt subliniate în importanța lor și de afirmația Sfinților Apostoli că „*puterile întunericului stăpânesc prin văzduhuri*“ (Ef. 6, 12), căutând prin înălțare de sine să ia locul lui Dumnezeu, în sufletele oamenilor. Cincizecimea arată că omul a fost zidit de Dumnezeu nu pentru „*spinii și pălămida*“ patimilor, ci pentru bogăția darurilor Duhului Sfânt (Gal. 5, 22), din slujirea lui Hristos și pentru „*comoara*“ învierii din viața lui Hristos ca: „*Cel ce izbăvește din stricăciune viața ta*“ (Ps. 102, 4); „*El va izbăvi pe Israel de toate fărădelegile lui*“ (Ps. 129, 8); „*Sufletul mi l-a întors; m-a povățuit pe căile dreptății pentru numele Lui*“ (Ps. 22, 23). Darurile Duhului Sfânt nu se pot împărtăși, decât în adâncimea tainică a vieții lui Hristos, ca o afundare în ea, ca un botez: „*Rămășița din casa lui Iuda care va fi scăpat va prinde rădăcini în jos și va aduce roade în sus*“ (Isaia 37, 31). Într-adevăr, viața lui Hristos este o rădăcină mai adâncă decât Legea veche, după cum sună și îndemnul Său: „*Oricine vine la Mine și aude cuvintele Mele și le face este asemenea unui om înțelept și priceput, care, zidindu-și casă, a săpat, a adâncit și i-a pus temelie pe piatră*“ (Lc. 6, 47-48). Viața Mântuitorului, ca ascultare și slujire este, de asemenea, ca o fântână pentru botez, ca „*sânul lui Dumnezeu*“ (Ioan 1, 18), iar Duhul Sfânt, pe care numai El l-a trăit pe pământ de la începutul lumii după păcatul lui Adam, este „*cămașa lui Hristos*“ și „*acoperământul*“ Său (Ps. 90, 4; 30, 20-21) pentru mântuire. **Înălțimea** bucuriei și **adâncimea** slujirii în Duhul Sfânt au fost arătate în profeția: „*Veți scoate apă cu bucurie din izvoarele mântuirii*“ (Isaia 12, 3) și sunt exprimate intuitiv în versurile unui colind bucovinean: „*Tocma-n vârful munților / La fântâna sfinților*“. „*Sus*

să avem inimile!“, înseamnă împlinirea prin Hristos a profeției: „*Muntele casei Domnului va fi cel mai înalt munte*“ (Mih. 4, 1), realitate exprimată de Mântuitorul prin cuvintele: „*Voi sunteți lumina lumii! Nu poate cetatea de pe vârful de munte să se ascundă*“ (Mt. 5, 14).

Prin mărturia vie a vieții lor în Hristos, Sfinții au sădit în suflete dragostea de Dumnezeu până la jertfă (Ef. 3, 18-19). Sfinții sărbătoriți după Cincizecime și-au adus în tot chipul jertfa arderii-de-tot a martiriului, până la jertfa mărturisirii și a trăirii în Hristos, indiferent de rangul și poziția lor socială: ierarhi, monahi, clerici, credincioși, voievozi, cum au fost; Sfântul Mucenic Dimitrie, izvorătorul de mir și Cuviosul Dimitrie Basarabov; Sfânta Muceniță Parascheva și Cuvioasa Parascheva cea Nouă. Căci, dacă despre darul harului, Sfântul Ioan Hrisostom spunea că este nemăsurat, dar că împărțirea lui are loc după credința fiecăruia, „după cât este de mare vasul credinței pus sub șipotul harului“, astfel deosebirea dintre „*mărimea vasului credinței*“ nu creează clase sociale în Hristos, ci toți sunt una. Harul este pentru fiecare ca „*mana*“ dăruită poporului ales în pustie, despre care s-a scris că „*celui care adunase mult nu-i prisosea, iar celui care adunase puțin nu-i lipsea*“ (Ieș. 16, 17-18), pentru că darul harului este pentru toți „*pacea și bucuria Duhului Sfânt*“ (Rom. 14, 17), ca putere a roadelor Duhului și a luării crucii în Hristos. Odihna și bucuria lui Dumnezeu pentru faptele Sale de pe pământ, care prin Hristos sunt „*o avere a Sa*“ (Mal. 3, 17), sunt trăite prin Biserică în toate neamurile pământului ca împlinire a binecuvântării făgăduită de Dumnezeu lui Avraam (Facere 12, 3). Întrucât sfinții mijlocesc pe Hristos, astfel Hristos trage după Sine toate Scripturile (Ioan 5, 39), și astfel sfinții sunt o carte deschisă a lui Dumnezeu pentru lume. Ei au ieșit din lume, adâncindu-se în Hristos și numai astfel pot fi „*Lumina lumii*“ (Mt. 5, 14). Numele lor sunt înscrise în „*Cartea Vieții*“ (Lc. 10, 20), nu a literelor; „*a dragostei care zidește*“, nu „*a cunoștinței care îngâmfă*“ (I Cor. 8, 1).

Atâtea lucruri care nu s-au întâmplat și care se puteau întâmpla sunt considerate de către oameni ca ceva de la sine înțeles, deci ca un „drept“ al lor. Dar aceste lucruri se înțeleg ca venirea Împărăției lui Dumnezeu în chip nevăzut (Lc. 17, 20-21). Sfinții știu să mulțumească lui Dumnezeu pentru aceste lucruri ca pentru darul Său în Hristos, prin care, în golful cel învolburat, Dumnezeu a revărsat untdelemnul Duhului Sfânt, prefăcându-l în „liman lin“. Inima Sfinților împărtășește milostivirea lui Hristos, atunci când

se roagă pentru lume. Sfântul este omul rugăciunii și acesta îl arată iarăși unit cu Hristos. Nimic nu caracterizează pe sfânt mai bine, decât faptul că el este omul rugăciunii, căci rugăciunea e starea de comuniune a omului cu Dumnezeu. Prin rugăciune, spiritul omului este orientat spre Dumnezeu și trăiește în toată intensitatea bucuria întâlnirii cu El. Rugăciunea se naște din iubirea de Dumnezeu și cuprinde în sine toate celelalte virtuți. Sf. Scriptură este opera Sfântului Duh și nu aparține niciunei Biserici ca o „proprietate“, deoarece Duhul Sfânt „a luat din cele ale lui Hristos“ (Ioan 16, 14-15) și a dat ucenicilor, făcându-i astfel părtași la chipul lui Hristos și la „*firea Sa divină*“ (II Petru 1, 4). Astfel, teologii protestanți care au trebuit să folosească Scriptura în mod critic împotriva deformărilor medievale în Biserică, fiind împinși de aceea să se cramponeze de literele ei, recunosc astăzi din ce în ce mai mult că Sf. Scriptură conține Cuvântul, dar că Acesta nu poate fi redus la textul biblic, deoarece acesta călăuzește la o persoană, la Hristos²⁵. În același sens, Karl Barth spunea: „Biblia este Cuvântul, dar Cuvântul nu este Biblia“²⁶. Alții se întreabă: dacă s-a așternut în scris ceea ce la început a fost auzit, cum s-ar putea auzi astăzi cuvântul scris atunci, deoarece cei ce au scris atunci, având o autoritate interioară în acest sens, ei nu mai pot avea astăzi o influență; textul lor vorbește despre **Revelație**, dar textul nu este decât un obiect material, o carte închisă, lipsită astăzi de efectul unei **Revelații**, care are nevoie de a redobândi **înțelegerea** sau auzirea²⁷.

În teologia protestantă se subliniază astăzi că mărturia Sf. Scripturi nu are valoare în ea însăși, ci numai prin Cel Care o inspiră, deoarece ea este numai principiul formal, în timp ce Iisus Hristos ca persoană este principiul material, fără de Care nu se poate ajunge decât la **formalism** și **legalism**, când credința nu ar mai fi în Hristos, ci doar „una“ într-o **carte** în sens fundamentalist și bibliolatric²⁸; **autoritatea suverană a Scripturii** atât de scumpă tradiției reformate nu mai este astăzi suficientă, deoarece ar transforma Scriptura într-o „lege“; Scriptura poate deveni „Evanghelie“ numai prin Hristos, ca principiul său material în relație indisolubilă cu Biblia ca principiu formal²⁹. În acest sens, ortodocșii au o imagine intuitivă a lui

25. Pr. prof. John Breck, *Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii*, Cluj-Napoca, 2003, p. 25-29.

26. Karl Barth, *Dogmatik*, I, 1, p. 85; apud J. R. Klein, *L'Esprit et l'Écriture*, dans „Études Théologiques et Religieuses“, Paris, 1976, 2, p. 150.

27. *Ibidem*, p. 158-163.

Hristos ca „Pantocrator“ cu Biblia în mâna stângă, aproape de inimă, așa cum odinioară „*tablele Legii*“ erau așezate în Sfânta Sfințelor templului. În mâna „Pantocratorului“, Sf. Scriptură este deschisă pentru a semnifica rolul trupului lui Hristos, Care o deschide prin Jertfa Sa, prin care se sfințește Cuvântul lui Dumnezeu ca „*Adevăr*“ (Ioan 17, 17; F.Ap. 5, 9). Mâna Sa dreaptă binecuvântează arătând rolul trupului Său în această sfințire revelatoare, ca „*toiag*“ și „*catapeteasmă*“ (Evrei 10, 20). În afara acestei legături organice dintre Biblie și Jertfa lui Hristos, Sf. Scriptură rămâne închisă, adică în ea Cuvântul nu este încă „*Adevărul*“ (Ioan 14,6). De aceea nu poate fi ignorată mărturia Bisericii în ceea ce privește Sf. Scriptură, așa cum făcea R. Bultmann, deși el recunoștea legătura organică dintre Hristos și Sf. Scriptură, dar nu dintre Hristos și Biserică, în care El S-a întrupat.

În Biserică însă, Sfinții sunt de la Cincizecime „*hristofori*“ și tocmai prin ei Cuvântul lui Dumnezeu este „*viu și lucrător*“ (Evrei 4, 12). Tocmai de aceea, Mântuitorul spunea că: „*Cine vă primește pe voi, pe Mine Mă primește*“ (Mt. 10, 40). Prin ei se deschide Sf. Scriptură cu sensurile ei profunde în Hristos, ca „*temelie*“ a ei (I Cor. 3,10). În acest sens, Hristos este „*Pomul bun*“ (Mt. 7, 18), „*Lumina*“ (Mt. 5, 15) și „*Pământul celor vii*“ (Ps. 141, 5), pământ în care, atunci când a intrat poporul lui Dumnezeu, „*mana a încetat*“ (Iosua 5, 12). În același fel, minunile lui Hristos ca „*pâine*“ cerească (Mt. 15, 26) au încetat după Învierea Sa, deoarece viața Sa devenise cea mai mare minune din univers prin sfințirea ei ca „*Adevăr*“ (Ioan 14, 6). Misiunea principală a ucenicilor nu era aceea de a scrie, nici de a face minuni, ci de a împărtăși darul lor în Hristos, și anume ca „*pâine a ființei*“ și nu ca „*piatră*“. Ei înșiși au devenit asemenea lui Hristos (Rom. 8, 29), nu pentru că au „*scris*“, ci pentru că au primit Duhul Său (I Cor. 2, 16). Dacă s-ar separa părțile de „*Întreg*“, ar trebui să apară tot atâtea imagini ale lui Hristos, câte cărți are Noul Testament, o urmare inevitabilă în teologia protestantă din cauza metodei istorico-critice. Meritul acestei metode a fost acela de a se trece din ce în ce mai mult de la „*bibliolatrie*“ la „*hristologie*“; de la „*literă*“ la persoana lui Hristos. Dificultatea folosirii acelei metode era aceea că nu se putea vedea „*Întregul*“ din cauza „*părților*“. Dar, ca și după

28. Gérard Siegwalt, *La Résurrection du Christ et nôtre résurrection*, în „*Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses*“, Paris, 1970, nr. 3, p. 227.

29. *Ibidem*, p. 228

Înviere, Hristos deschide mințile ucenicilor Săi pentru a înțelege Scripturile (Lc. 24, 45; F. Ap. 5, 9). Forma orală a propovăduirii nu era doar o formă trecătoare înainte de a apărea cărțile Noului Testament³⁰, ci, dimpotrivă, perioada când responsabilii Bisericii au structurat zidirea credincioșilor în Hristos ca sarcina lor primordială, care a fost confirmată apoi și prin Scriptură, formă prin care a fost completat Lectionarul³¹. Odată cu Sf. Liturghie, Lectionarul a fost îmbogățit de către Sf. Trei Ierarhi pentru a păstra pe Hristos apostolic prin credința adevărată a sinoadelor ecumenice. Sf. Tradiție are ca temelie Sf. Euharistie, fundamentul liturgic al Sf. Scripturi³². Se poate vorbi de o influență a Liturghiei asupra redactării Evanghelilor sinoptice, dar în primul rând despre rolul „chipului” lui Dumnezeu în sfinți, ca element exegetic indispensabil³³.

Tot ce au lăsat în scris Sf. Apostoli avea același sens cu propovăduirea lor orală prin Duhul Sfânt, Care a întemeiat Biserica și care nu putea fi întemeiată prin „sola Scriptura”. De aceea, în ortodoxie, Sfinții ca „hristofori” constituie canonul exegetic al Sf. Scripturi. Sf. Apostoli au propovăduit pe Hristos și nu pe ei înșiși (II Cor. 4, 5), simțind o nevoie irezistibilă de a propovădi (I Cor. 9, 16), așa cum cineva nu mănâncă pentru a crește, ci pentru a-și astâmpăra foamea. Astfel, ei astâmpărau foamea duhovnicească (Amos 8, 11), iar creșterea era lucrarea Duhului Sfânt ca mângâiere (F. Ap. 8, 31). De aceea, Hristos poate fi căutat în Scripturi, așa cum făcea famenul etiopian, însă Hristos Însuși arată că nu poate fi găsit decât pe calea Sa „nouă și vie” (Evrei 10, 20). În istoria bisericească se pot înțelege separările provocate de factori obiectivi, începând cu concentrarea asupra *persoanei lui Hristos* în urma marilor erezii din sec. IV, cu evoluția lor dialectică pe toată perioada sinoadelor ecumenice, ca mărturisire a credinței adevărate de către Biserică, până la concentrarea asupra *Bisericii* în Apus, teologii apuseni obiectând lipsa preocupărilor ecleziologice în Răsărit, iar mai târziu asupra *Bibliei* în Bisericile Reformei. Se poate considera că, după dezbinarea Bisericii în urma Sinodului de la Calcedon, Hristos ca Pantocrator nu a mai

30. O. Clément, *Le renouveau de l'Église. Un point de vue orthodoxe*, în „Contacts”, 1964, nr. 4, p. 263.

31. *Ibidem*, p. 264.

32. Pr. drd. Liviu Vâlcea, *Tradiția orală și redactarea Evanghelilor sinoptice*, în „Ortodoxia”, 1996, nr. 3-4, p. 6-7, note 17 și 18.

33. L. Dufour, *Les Evangiles et l'histoire de Jésus*, Lyon, 1963, p. 241-242.

fost reprezentat cu Biblia deschisă, așa cum se poate vedea în bine cunoscuta icoană de la Mănăstirea Sinai din sec. V. Dar acest lucru nu înseamnă că Bisericile se pot uni doar atunci când Scriptura este închisă, în timp ce ele se dezbină dacă se deschide Biblia. Dar, prin mișcarea inițiată de Societatea Biblică Britanică la începutul sec. al XIX-lea, s-a ajuns la convingerea că Biblia nu poate fi separată de Biserica Sf. Apostoli. Tot prin mișcarea ecumenică se poate observa o întoarcere la persoana lui Hristos ca „temelie“ a Bisericii (I Cor. 3, 11) și a Sf. Scripturi (Ioan 5, 39). Tocmai Lecționarul liturgic ortodox este calea prin care se înțelege și traduce nu numai Biblia, ci în concordanță cu ea poate fi intuită și împărtășită prin întrupare persoana lui Hristos în Biserică și în Sf. Scriptură. De asemenea, prin acest Lecționar se poate evita, atât „confruntarea“ tradițiilor, cât și „amestecul“ acestora, „Lecționarul“ constituind mai curând calea cea mai bună pentru a „evalua“ tradițiile Bisericilor, care reprezintă mai mult sau mai puțin mărturisirea credinței în Hristos apostolic.

***Istoria bisericească în lumina
Lecționarului liturgic ortodox***

Revelarea „tainei celei din veac“, ascunse chiar și pentru îngeri, taină a acelei cunoașteri a lui Dumnezeu ca „*Immanuel*“, „*Dumnezeu cu noi*“, „*Părinte al Luminilor; în Care nu este schimbare sau umbră de mutare*“ (Iacob 1, 17), care a avut loc prin „*Roaba Domnului*“, Fecioara Maria, urma să treacă în lume prin încercările „*porților iadului*“ (Mt. 16, 18). În Răsăritul creștin nu lipsa misiunii a declanșat „dezbinarea“, ci contextul „filosofic“ al propovăduirii Evangheliei ca un foc dialectic, context care a provocat cele mai mari erezii ca zguduirii nu din afara Bisericii, cum au fost persecuțiile, ci din sânul ei. Tot astfel, în Apusul creștin, contextul „Dreptului roman“ avea să însemne ispita creării unei „suprastructuri“ față de Biserica Apostolică. Într-adevăr, în Răsărit, frământările au silit Biserica să treacă de la „credința baptismală“ la „credința adevărată“ a sinoadelor ecumenice, de unde și denumirea de „Răsăritul ortodox“. Dar, în Apus, simplitatea credinței baptismale și puterea misionară originală aveau să se bazeze pe „Atotputernicia“ lui Dumnezeu în contextul Dreptului roman, în defavoarea „teandriei“ apostolice revelate și a numelui lui Dumnezeu de „*Immanuel*“ prin Duhul Sfânt. Reacția Reformei a fost aceea că, luând

Biblia drept singurul criteriu al Bisericii Apostolice, de fapt, ultimul element fundamental al acesteia față de persoana lui **Hristos** și **Biserica** de la Cinzime, Reforma din sânul Bisericii Apusene a folosit prin protest Biblia ca singurul criteriu de corectare a abuzurilor medievale. Astfel au apărut cele trei Biserici simbolizate prin „*cei trei magi*“ în drumul lor către harul de la Betleem, de fapt, către căldura și Lumina apostolică a semănării lui Dumnezeu în lume prin Hristos ca revelație teandrică. Așa cum prin Fecioara Maria și Ioan Botezătorul, „*Stăpânul viei*“ (Mt. 21, 40) a pregătit venirea Fiului Său în trup, precum și locul lor de cinste „*de-a dreapta și de-a stânga*“ (Mt. 20, 28) Pantocratorului, tot astfel, prin imaginea celor trei magi, El a arătat și „istoria“ celor care Îl vor primi pe Fiul Său Întrupat, Căruia El ca Împăratul cel Mare I-a pregătit „*nuntă*“ (Mt. 22, 1-2), dar a profetizat „*luarea Mirelui*“ (Mt. 9, 15) și „*postul*“ Bisericii din această cauză. Această istorie a simbolizat-o Însuși Mântuitorul prin evenimentul trimiterii corăbiei pe mare, după înmulțirea pâinilor în pustie și urcarea Sa pe munte ca să se roage (Mt. 14, 22-23). Și dacă din cauza „*vânturilor*“ ei vâslesc din greu, deoarece acestea stârnesc „*valuri*“, ei nemiștiind cum vor ajunge pe malul celălalt (Mt. 14, 24), El Însuși li se va arăta așa cum L-au cunoscut (Mt. 14, 25-26), mai ales după făgăduința de „*a fi cu ei până la sfârșitul veacurilor*“ (Mt. 28, 20), așa cum a ascultat și rugămintea stăruitoare a ucenicilor din Emaus: „*Rămâi cu noi, Doamne, rămâi cu noi!*“ (Lc. 24, 29), fără să știe cât de adânc este El cu ei și chiar în ei (Immanuel). Ca Acela ce le-a descoperit cele viitoare, Însuși Mântuitorul a asemănat această istorie ca „istorie“ a Împărăției lui Dumnezeu, prin parabola „*aluatului ascuns în trei măsură de făină, până când se dospește toată frământătura*“ (Mt. 13, 33). Semne ale acestei „*dospiri*“ sunt revenirea la „*teandria*“ apostolică în Biserica Romano-Catolică și la cercetarea Revelației prin redescoperirea sensului hristologic și teandric al Bibliei în Bisericile Reformei. Este evidentă trecerea de la „*corecturi*“ medievale, la „*evaluări*“ ziditoare a Revelației. Cântările de la Nașterea Domnului spun despre cei trei magi: „*Steaua le mergea înainte / Ei călătoreau fierbinte*“, dar nu în sensul unui „dialog“, ci urmând steaua călăuzitoare a credinței celei adevărate. Având Revelația apostolică drept sursă de căldură și „*Lumină*“ în Hristos, Bisericile au o comoară. A evoca speranța unei „*reînnoiri*“ ar însemna a sta ca un cerșetor pe o comoară, iar a implora „*unitatea*“ ar însemna ignorarea puterii „*Luminii*“ lui Hristos, despre Care s-a profetizat: „*El va păstori turma Sa ca un păstor și cu brațul Său o*

va aduna“ (Isaia 40, 11), căci numai lipsa „Învierii“ Sale poate zădărnici, atât credința, cât și propovăduirea (I Cor. 15, 14). Unitatea nu poate fi decât rodul „slavei“ (Ioan 17, 22) date lor prin Înviere, ca „*putere de a se face fi ai lui Dumnezeu*“ (Ioan 1, 12) și astfel de a fi „una“ ca și Sfânta Treime.

Mântuitorul explică această „adunare“ și cu realitatea împărtășirii „*slavei de la Tatăl*“ (Ioan 17, 22), care are un caracter treimic al comuniunii, adică „*cele ale Tatălui*“ din Sfânta Sfintelor templului. Pentru „*prețul mare al răscumpărării*“ (I Cor. 6, 20; 7, 23), El cere numai „*haină de nuntă*“ (Mt. 22, 12), ca părtășie la „*bucuria Stăpânului*“ (Mt. 25, 21-23), iar nu ca cel ce a ascuns „*talantul*“ (Mt. 25, 29), sau ca acela aflat fără „*haină de nuntă*“ a bucuriei la „*nunta Fiului de Împărat*“ (Mt. 22, 12-13). Experiența Bisericilor în ceea ce privește Revelația arată că tot ce se face în comun ajută la căutarea lor, așa cum arată dictonul înțelept: „*Concordia parvae res crescunt / Discordia maximae res dillabuntur!*“. Dreptatea și pacea nu se pot împăca niciodată pe pământ. Numai Lumina sub cruce este calea arătată în Hristos: „*Mila și adevărul se vor întâmpina, dreptatea și pacea se vor săruta, adevărul din pământ va răsări și dreptatea din ceruri va privi*“ (Ps. 84, 12). Numai în acest fel, „*Lumina*“ lui Hristos „*luminează tuturor celor din casă*“ (Mt. 5, 15), deoarece nu se pune sub „*obroc*“ minții. Bucuria (harul) nu poate fi programat(ă) pentru a doua zi, având ca simbol mana cerească, pe care Mântuitorul o numește „*pâinea ființei*“ (Mt. 6, 11). De asemenea, ea nu poate lumina pe cei ce nu o văd, chiar dacă au ochi, fiind în afara „*casei*“ și neputând s-o vadă, tot așa cum „*lumea nu poate să primească Duhul Adevărului, pentru că nu-L vede, nici nu-L cunoaște*“ (Ioan 14, 17). Numai în El scrierea în inimi are loc în „*cele slabe*“ din lume (I Cor. 1, 27), dar forme desăvârșite ale slujirii, ca iubire divină, care s-a arătat în Hristos „*Grăuntele de muștar al Împărăției lui Dumnezeu, cea mai mică dintre toate semințele de pe pământ*“ (Mt. 13, 31). Pe slugile Sale, El le-a rânduit peste cele „*puține*“ (Mt. 25, 21) ale Sale din lume, căci numai astfel pot rămâne „*slugi bune și fidele*“ (Mt. 25, 23) și nu vor avea nevoie să se prevaleze de minuni, precum cei ce nu se vor fi asemănat cu Hristos, ba chiar L-au folosit pentru interesele proprii (Mt. 25, 37). Lumina Sa este sub cruce, deoarece nu luptă cu armele „*întunericii*“, ci luminează în întunerice cu „*armele Luminii*“ (Ef. 6, 14) prin șederea neclintită de-a dreapta ca izvor al „*tăriei*“. Suferința și crucea pe Calea Sa au fost dovedite ca „*tărie*“, „*adevăr*“, „*Lumina*“ lină de dincolo de moarte a Sfintei Slave a

Tatălui ceresc, arătată pe Tabor ca fiind atât de mângâietoare (Mt. 17, 4). Plinătatea Duhului Sfânt la Cincizecime a dat slugilor lui Hristos aceeași tărie a Crucii Sale, deoarece ea ascunde tainic Lumina taborică; „*De sunteți ocărăți pentru numele lui Hristos, fericiți sunteți, căci Duhul slavei și a lui Dumnezeu odihnește peste voi*“ (I Petru 4, 14); „*Ocărât fiind, nu răspundea cu ocară, suferind, nu amenința, ci se lăsa în știrea Celui ce judecă cu dreptate*“ (I Petru 2, 23). În lumina Revelației toate acestea sunt arătate ca „*Aur lămurit în foc*“ (Apoc. 3, 18). Prin împotrivirea înverșunată a celor ce s-au rușinat de El ca „*Hristos*“ și de cuvintele Sale ca „*Iisus*“ (Mc. 8, 38), El S-a identificat total cu cei aflați în suferință și lipsuri, dar disprețuiți de către cei din pieptul cărora nu au putut fi scoase „*inimile de piatră*“ (Iez. 36, 26). Desigur, aceștia nu sunt programați vreodată la fapte bune, dar: „*Pomul răsădit la izvoarele apelor își va da rodul său la vremea sa*“ (Ps. 1, 3). Însă și pentru aceștia este chemare la priveghere pentru ca inima lor să nu treacă de la „*milostivire*“ la „*cruzime*“, care poate fi și „*demonică*“, așa cum „*Lumina*“ poate ajunge întunericul cel mai mare pentru cei ce nu priveghează (Mt. 6, 23). Conștiința unor astfel de săvârșitori ai cruzimilor, care au pierdut untdelemnul Duhului Sfânt din candelilele lor, îi va chinui ca și pe acel fiu, a cărui mamă ucisă i se arăta mereu cu cuvinte ale grijii ei materne atât de iubitoare.

Sfânta Scriptură poate fi comparată cu „*Întruparea*“, însă înainte de revelarea prin Jertfa lui Hristos, astfel că Biblia nu poate fi deschisă decât în Biserica zidită, nu prin ea însăși, ci prin lucrarea lui Dumnezeu în Hristos și care, de aceea, nu-și aparține ei înseși. Biblia este nu a Bisericii ca „*proprietate*“, cum susținea Tertulian, ci este a lui Hristos, iar Hristos este al Bisericii, pe care a făcut-o părtașă la Întruparea Sa. De aceea, Biserica nu se poate întoarce la situația ucenicilor lui Hristos dinainte de Jertfa Sa revelatoare, ignorând astfel Euharistia și numele lui Dumnezeu sfințit ca „*Tată*“, Care a revelat pe Hristos prin Duhul Sfânt în inimi (Gal. 4, 6). Prin Întrupare, Hristos n-a devenit „*opac*“ la „*cele ale Tatălui*“ (Lc. 2, 49), ci, dimpotrivă, El S-a arătat ca „*Ușă*“, în sensul de singura cale de-a ajunge la Tatăl (Ioan 14, 6). El este „*teandric*“ prin Întrupare și în acest sens trebuie tradus termenul de „*Pantocrator*“, căci „*teandric*“ înseamnă nu numai asemănare prin lepădare de sine a celor ce urmează Lui, ci și „*plinătate de har și adevăr*“. Mărturisind că au primit „*har peste har*“ (Ioan 1, 14) în Hristos, ucenicii recunoșteau faptul că nu aveau niciun fel de „*har*“ din

cauza legii (Evrei 7, 19). „Lectionarul“ constituie un „canon al persoanei“ ucenicilor care au ajuns în Hristos „*slujitori ai Cuvântului*“, întrucât deveniseră „*văzători ai Cuvântului*“ (Lc. 1, 2). Cultul ortodox reia pe parcursul unui „An liturgic“ întregul itinerar al ucenicilor cu Hristos. Astfel, ei au putut mărturisi: „*Din plinătatea Lui toți am luat har peste har*“ (Ioan 1, 16), „*plinătate*“ care însemna „*harul și adevărul Unuia-Născut din Tatăl*“ ca o „*slavă*“ (Ioan 1, 14), căreia El i-a făcut părtași pe ucenicii Săi (Ioan 17, 22), trecându-i „*din putere în putere*“ (Ps. 83, 8) ca niște „*suișuri*“ (Ps. 83, 6) în inimile lor, ca o scară duhovnicească de la chemare până la Jertfa Sa. Dacă în Vechiul Testament, Dumnezeu spunea că a scos pe poporul Său din casa robiei egiptene „*luându-i de mână*“ (Ieremia 31, 32), astfel acest lucru avea loc, întrucât ei nu aveau pe Dumnezeu în inimile lor înfricoșate.

Prin Hristos, ucenicii au devenit „teofori“ ca „*fii ai lui Dumnezeu*“, (Ioan 1, 12), dar tocmai la vârful scării duhovnicești al „*trecerii lor din putere în putere*“ în urmarea lui Hristos a avut loc încununarea lucrării lui Dumnezeu prin Jertfa lui Hristos, ca singura cale a „*cunoașterii*“ în sensul de „*revelare a lui Dumnezeu în Sion*“ (Ps. 83, 8), o „*cunoaștere*“ care are ca urmare „*viața veșnică*“ (Ioan 17, 3). În evenimentul acestei „*cunoașteri*“ era o stare apofatică, în care nu mai erau necesare cuvinte grăite, ci numai „*vestirea*“ (Ioan 16, 23), și anume prin „*arătări*“ în slava de după Înviere, deoarece era o înviere a ucenicilor ca părtașie la „*Rugul aprins*“, ca o „*aprinde a făcliei pentru luminarea întinericului*“ (Ps. 17, 31)³⁴. Ceea ce au scris apoi ucenicii nu putea fi luat ca măsură pentru starea lor de plinătate permanentă. La Cincizecime, ei erau ca: „*Muntele casei Domnului mai înalt decât toți munții*“ (Mih. 4, 1; Mt. 5, 14). Zidirea lor în Hristos era mai de seamă decât forma scrisă a Revelației în Sf. Scriptură, cum spunea Papias de Ierapole³⁵. „Lectionarul“ arată cum reflectă Evanghelia etapele acestei „zidiri“ pentru a se ajunge la Hristos ca „Întregul“ părților componente ale Scripturii, ca „*vârsta staturii lui Hristos*“ (Ef. 4, 14). Prin „Lectionar“, Anul liturgic poate semnifica zidirea în Hristos a fiecărei promoții de ucenici. Această zidire se desfășoară între „*lucrările*“ Mântuitorului după numele Său de „*Hristos*“ și „*învățătura*“ Sa ca „*Iisus*“ într-o proporție sugerată de episodul înmulțirii

34. Peter Pokorny, *Die Entstehung der Christologie. Voraussetzungen einer Theologie des Neuen Testaments*, Stuttgart, 1985, 180 p.; recenzie de Reiner Stuhlmann, *Ein Impuls mit unübersehbarer Wirkung*, în rev. „Ev. Theologie“, 47, 1987, nr. 3, p.260-265, passim.

celor cinci pâini și a celor doi pești (Mt. 14, 15-21), cu referire la „pâinea“ pentru întărirea inimii și „peștele“ pentru luminarea minții. Ordinea acestor episoade ale Evangheliilor alcătuiește „coloana vertebrală a teologiei“, ca sens apostolic al vieții Bisericii. De fapt, Lecționarul constituie drumul cu Hristos prin Sfintele Taine și sărbătorile Bisericii³⁶, prin care Cuvântul Scripturii a fost sfințit ca „Adevăr“. Astfel, prin Sfânta Scriptură, ucenicii au descris evenimentele mântuitoare în Hristos, dar nu pentru a înlocui prezența și misiunea lor, ci pentru a zidi (Rom. 15, 4), întrucât cele scrise de ei puteau fi împărtășite numai prin harul prezenței și misiunii lor și a succesorilor. Lecționarul este dovada faptului că propovăduirea împărtășește pe Hristos real și duhovnicesc, revelat prin Jertfa Sa, și nu prin „istoria“ ca știință omenească, ceea ce ar însemna o întoarcere ipotetică a Bisericii la timpul care a precedat Jertfa, și anume la evenimentele traumatizante ale trădării lui Iuda, Răstignirii, lepădării lui Petru și „sabiei“ care trecea prin sufletul Maicii Domnului. Toate acestea au însemnat doar „arătarea“ înainte de „cunoaștere“ (Ioan 17, 3), ca singura cale a Revelației.

Traducerea Sfintei Scripturi trebuie să pună în lumină sensul acesteia sub aspect teandric sau teantropic³⁷. În acest fel, Scriptura poate fi trăită ca „Evanghelie“, deoarece în ea este „totus Christus“, cum spunea Fericitul Augustin³⁸. La rândul său, Sf. Ioan Gură de Aur îndeamnă pe cititorii Sfintei Scripturi să coboare de la cuvinte la profunzimea ideilor³⁹, iar Fer. Ieronim recomandă coborârea de la *frunzele* literelor la *rădăcinile* sensurilor⁴⁰. Tocmai această adâncire înseamnă trecerea de la literă la apa baptilmală, sau de la Biblia ca „literă“, la „Evanghelia“ bucuriei în Hristos, ca „naștere din Duh“ (Ioan 3, 5). Acest lucru presupune însă un ajutor din partea Bisericii, așa cum și demnitarul etiopian a fost ajutat de Apostolul Filip (F.Ap. 8, 35-37). Sf. Ioan Gură de Aur spune, în acest sens, că avem nevoie, în primul rând, de ajutorul lui Dumnezeu⁴¹. Întruparea a însemnat descoperirea

35. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, 3, 39, 4, P.S.B, Scrieri 1, București, 1987, p. 142.

36. Pr. prof. D. Stăniloae, *Drumul cu Hristos Mântuitorul prin Sfintele Taine și sărbătorile Bisericii Ortodoxe*, în „Ortodoxia“, 1976, p. 2.

37. Demetrios J. Constantelos, *The Bible in the Orthodox Church*, în „Living traditions in the Bible“, ed. James E. Bowley, p. 37.

38. Fer. Augustin, *De doctrina christiana*, P.L. 34, col. 18

39. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Ioan 5*, 39, P.G. 56, col. 249.

adâncurilor dumnezeiești ale omului⁴². Forma omenească asumată de către Mântuitorul era smerenia în ascultarea Sa de Dumnezeu, o cale pe care nu se putea pune problema lepădării de sine, ci doar a grijii de a nu pierde adâncul „chipului“, căci viața Sa în trup însemna și adevăratul „chip“ al omului de la Dumnezeu și în Dumnezeu. În Legea veche, acest „chip“ era trăit precum „*cele străine*“ (Lc. 16, 12), când Dumnezeu nu aștepta de la poporul Său decât „*credințioșia*“ până când în Hristos avea să familiarizeze pe „*cele străine*“ ca pe cele proprii ale lor, în sensul de „*scriere în inimi a voii lui Dumnezeu*“ (Ier. 31, 33). Prin Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu s-a dăruit în Biserică într-o formă accesibilă prin Euharistie și propovăduire⁴³.

Traducerea poate căpăta un caracter confesional atunci când Întruparea este înțeleasă într-un sens scolastic, transcendent, în sensul de „mai presus de lume“, sau, dimpotrivă, un aspect imanent, secularizant, în „amestec cu lumea“, așa cum se întâmplă în teologia protestantă, din cauza antitezei față de catolicism. Dar astfel de aspecte marchează o separare față de profunzimile divine în Hristos ca Om „*pe pământ*“, care însă nu era „*din lume*“ (Ioan 18, 36). Deci, concepția scolastică situează pe Hristos și împreună cu El și Biserica mai presus de lume, în timp ce concepția opusă Îl aduce pe Hristos nu în adâncul Său de pe pământ, ci doar „*în lume*“ (Ioan 15, 19). De aceea, atât în primul, cât și în al doilea caz, traducerea textului biblic poate fi nu doar „diferită“, ci chiar „contrarie“, mai ales când este vorba de termeni-cheie din Sf. Scriptură: **preoția**, înțeleasă ca „monarhie“ într-un sens, sau ca „democrație“ în alt sens, dar nu în sens treimic de comuniune în Biserică; **Sfânta Fecioară**, înțeleasă când mai presus de lume, datorită maternității sale divine, când ca o simplă persoană din lume; la fel se întâmplă și în cazul **sfinților** și al **icoanelor**, precum și cu **Biserica**, înțeleasă într-un sens medieval ca „primațială“, sau, dimpotrivă, ca o „instituție omenească“, democratică, în sens lumesc. Aceste „contradicții“ sunt considerate adesea doar ca „diferențe confesionale“, pe când ele sunt mai curând înțelegeri

40. Fer. Ieronim, *Comentariu la Galateni*, 1, 1.

41. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii: 3 la 1 Cor; 35 la cartea Facerii*.

42. Pr. prof. D. Stăniloae, *Ascetica și mistica ortodoxă*, Alba Iulia, 1993, p. 105.

43. Prof. G. Galitis, *A theology of translation*, referat susținut la „Symposium of Bible translation and base text in orthodox majorities countries“, Atena, 1-3 sept. 1997, p. 2-4.; Prof. J. Karavidopoulos, *The Greek experience of the translation of the New Testament*, Madrid, 1999, ms. p. 12.

extremiste ale Revelației în Hristos și în Biserica Sfinților Apostoli în profunzimea ei. Astfel de schimbări de pondere sunt declarate alteori ca „necesități polemice“, pe când ele nu sunt decât rezultatul disputelor și confruntărilor. În acest fel, darul lui Dumnezeu în Hristos nu putea deveni, din păcate, decât „drepturi omenești“, prin care „nașterea din Duh“ a fost foarte adesea înăbușită de deșertăciunea care pierdea adâncul baptismal și ducea la prefacerea „luminii“ în întuneric, cu riscul de a deveni un întuneric mai rău decât cel din lume (Mt. 6, 23), odată cu pierderea puterii rugăciunii (Ioan 1, 12).

Când considera Sf. Scriptură drept o continuare a Întrupării, Origen nesocotea literele ei ca „trupul“ din concepția antică, pretinzând astfel o înțelegere superioară față de acela. Ortodoxia însă a respectat „trupul“, împotriva teoriei antice a necesității distrugerii acestuia pentru eliberarea spiritului. Apreciind litera ca „trup“ al Sfintei Scripturi, întocmai ca și trupul lui Hristos, Biserica știa că după Botez, Hristos era doar „arătat“ în lume, dar El a fost „cunoscut“ numai prin Jertfa și Învierea Sa (Ioan 17, 3). Astfel, Sf. Scriptură are un sens sacru care nu poate fi neglijat, fără a se pierde sensul teologic profund al multora dintre noțiunile ei ⁴⁴. Slava lui Hristos prin Înviere, care la rândul Lui învia pe cei cărora li se arăta, era tocmai puterea care i s-a dat „în cer și pe pământ“ (Mt. 28, 18). Tocmai de aceea, Biserica Sf. Apostoli Îl adora ca pe „Domnul slavei“ (Lc. 24, 26; I Cor. 2, 8). Astfel, prin Jertfa Sa, prin care a fost vădit „Adevărul“ vieții Sale (Ioan 14, 6), Hristos a dus la „slavă“ și pe ucenicii Săi (Evrei 2, 10; 10, 14). Lipsa „slavei“ lor era urmarea lipsei „slavei“ lui Hristos ca Mire, care trebuia căutată prin „post“ (Mt. 9, 15), ca la răstignirea Mântuitorului (Ioan 16, 20), pentru redobândirea „hainei de nuntă“ a bucuriei (Ioan 16, 22). Sf. Ap. Pavel vedea bine că, fără slava Învierii lui Hristos, „ar fi fost zadarnice atât credința, cât și propovăduirea Bisericii“ (I Cor. 15, 14). Pe la jumătatea sec. al IV-lea, „slava“ lui Hristos ca „Mire“ al Bisericii a fost furată de erezii (Mt. 9, 15). Pentru a o redobândi și păstra, Biserica a trebuit să „postească“, deoarece ea căuta adevărata „slavă“ apostolică a lui Hristos, „slava ortodoxă“ a Celui Care avea puterea de a învia prin „naștere din Duh“, „de la Dumnezeu“ (Ioan 1, 13). Dar întrucât Hristos ca „Soarele

44. Fr. dr. S. Ovsianikov, *Theory of Bible Translation, can it be orthodox?*, Atena, sept. 1997, p. 1.

dreptății“ (Mal. 3, 24) era acoperit de „nori“, Biserica a trebuit să lupte și împotriva patimilor, deoarece se micșorase puterea apostolică a „*slavei*“ lui Hristos, Care „*dezleagă din legături*“ (Ioan 8, 32). Întrucât Sf. Scriptură nu mai era suficientă, Biserica a trecut la acel „război duhovnicesc“, definit astfel de către Evagrie Ponticul în sens filocalic. Tocmai de aceea, „Lectionarul“ a fost îmbogățit cu pericope din Evangheliile și fragmente din scrierile apostolice, propovăduite în Sf. Liturghie în acord cu tradiția patristică, așa cum a făcut, cel dintâi, Sf. Vasile cel Mare⁴⁵. Cu mult înainte de prima traducere a Bibliei, Biserica a propovăduit prin „Lectionar“ timp de multe secole Revelația divină în Hristos în limbi naționale; Sf. Chiril și Metodie au tradus pentru slavi nu întreaga Sf. Scriptură, ci, mai întâi, Lectionarul, căci fără el, exegeza nu putea rezolva enigmele și contradicțiile aparente din Sf. Scriptură, dacă aceasta ar fi fost separată de Liturghie, pe când, dimpotrivă, Lectionarul și codul patristic oferă o lectură integratoare și totalizatoare a Sf. Scripturi⁴⁶.

Colaborarea pentru traducerea Sf. Scripturi este o experiență nouă prin întâlnirea mentalităților formate de-a lungul istoriei bisericești, prin care s-au accentuat mai mult sau mai puțin unilateral elementele fundamentale ale Bisericii Sf. Apostoli: **Hristos** ca „*Temelie*“ sau *rădăcină*; **Biserica**, *trunchiul* arborelui apostolic; și **Sf. Scriptură**, *coroana* frunzelor acestuia. Dar, ca experiență nouă, traducerea este și „ecumenică“, având în vedere legătura organică dintre cele trei elemente fundamentale ale Bisericii Apostolice. Biserica Ortodoxă nu putea renunța la ordinea ireversibilă a acestor elemente fundamentale. Interpretarea apostolică a Sf. Scripturi are ca temelie Persoana lui Hristos (I Cor. 3, 11) și lucrarea Sa mântuitoare, așa cum este El prezentat de-a lungul întregului an liturgic, când textele biblice nu sunt înțelese separat de sfințirea lor ca „*adevăr*“ (Ioan 14, 6) prin Sf. Euharistie ca Jertfă revelatoare și ofrandă euharistică mântuitoare. Prin Lectionarul ortodox, Persoana teandrică a lui Hristos, ca Dumnezeu „*Immanuel*“ și ca icoană transfigurată, este întrupată în credincioși care, la încheierea Sf.

45. Lubacivskyi, M. I., *Des heiligen Basilius liturgischer Kampf gegen der Arianismus. Ein Beitrag zur Textgeschichte der Basiliusliturgie*, în „Zeitschrift für katholische Theologie“, 1942.

46. Mihail Neamțu, *Sfânta Scriptură în trupul Bisericii. Despre reabilitarea Lectionarului și a exegezei patristice*, în rev. „Renașterea“, 2002, nr. 12 și 2003, nr. 1, Cluj; vezi și Anastasios Kallis, *Kirchenväter als Väter Europas. Die Lehrer der Slaven Kyrillos und Methodios*, în „Der Christliche Ostern“, 2001, nr. 2, p. 107.

Liturghii, mărturisesc nu faptul că ar fi primit „Sfânta Scriptură“ ca literă, ci „Lumina adevărată și Duhul ceresc“ și, tocmai de aceea, „credința adevărată“, ca și cum ar fi fost mutați în Hristos prin Cuvântul Său sfințit ca „Adevăr“. Acest transfer pascal este lucrarea conștiinței slujitorilor Bisericii, tot astfel precum și ei au primit „nașterea din duh“, învierea și desăvârșirea duhovnicească în dar de la Hristos (Mt. 10, 8). În spiritualitatea ortodoxă, această responsabilitate este considerată drept „conștiința Bisericii“, așa cum reiese din episodul cu famenul etiopian. Este vorba de o tradiție a harului, ca putere a învierii, în care Sf. Scriptură este primită ca o carte deschisă, pentru a descoperi iubirea pancosmică a lui Hristos (Ef. 3, 17-18), trăită în Biserică prin cinstirea sfinților, care nu pomenesc niciodată sfințenia lor, ci faptul că „nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine“ (Gal. 2, 20), făcând astfel atât de semnificativă mărturisirea: „Ce ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos?“ (Rom. 8, 35).

Sfinții reprezintă „calea nouă și vie“ (Evrei 10, 20) în Hristos, „plină de har și de adevăr“. În ceea ce privește Lecționarul, sfinții pot fi înțeleși ca un „canon al persoanei“ sau „canon al chipului lui Dumnezeu“ împărtășit în Hristos ca o „slavă“, care nu poate fi împărtășită prin litera Scripturii. Literele Scripturii pot constitui doar „reper“ ale Duhului din cauza formei statice, memoriale, a acesteia⁴⁷. În Biserica Ortodoxă, tocmai sfinții și nu „savanții“ sunt cei ce constituie regula de interpretare a Sfintei Scripturi. În acest sens, „cuvintele omenești ale lui Hristos în Evanghelii nu sunt identice cu slava lui Hristos; autoritatea interpretării este îndumnezeirea oamenilor în Hristos, care prin credința lor fierbinte au puterea de a vedea pe Dumnezeu“⁴⁸. Tocmai în această „Lumină“ a lui Hristos și a sfinților, trăită în Sf. Liturghie, credincioșii doreau să aibă și Sf. Scriptură ca text, atunci când ideologia ateistă interzicea în primul rând tipărirea „Vieții sfinților“, deoarece aceștia erau exemple vii ale iubirii fierbinți a lui Hristos, în profunzimile și dimensiunile ei pancosmice (Ef. 3, 18-19). Tocmai de aceea, ortodocșii simt nevoia de a avea Sf. Scriptură într-o traducere interpretată în chip apostolic. Este preferată traducerea și interpretarea Scripturii numai în „Lumina“ plină de căldură duhovnicească trăită în Sf. Liturghie, așa cum în vremea Sf. Apostoli, Cuvântul viu era propovăduit prin „slujire“ (F. Ap.

47. J. Romanides, *Kritiki Theorisis*, Atena, 1980, p. 430-431.

48. Pr. prof. Georgios Metalinos, *Der Kanon und die Inspiration der Heiligen Schrift. Eine orthodoxe Stellungnahme zum Entwurf der Unterkommission des Orthodox-Lutherischen Dialogs*, Kreta, 1987, manuscris.

6, 4), în legătură organică cu Revelația prin Jertfă ca „*frângere a pâinii*“ (F. Ap. 2, 42), prin care se înlătura vălul literelor Scripturii (II Cor. 3, 14). Însăși Sf. Scriptură dă mărturie că „temelia“ ei este Revelația prin Hristos (I Cor. 3, 11), având, astfel, un „caracter liturgic“.

Mântuitorul este „*Lumina*“ care desăvârșește „*făclia*“, dar aceasta din urmă rămâne o călăuză către „*Lumină*“. Desăvârșiți în Hristos „*la lucrul slujirii*“ (Ef. 4, 12), Apostolii „*au scos apă cu bucurie din izvoarele mântuirii*“ (Isaia 12, 3), scriind cu greu Biblia Noului Testament, ca să rămână ceva în exterior, „în fața ochilor“, arătând ca și Întruparea înainte de cunoașterea ei ca urmare a Revelației prin Jertfă; ca vârful unui ghețar, a cărui masă uriașă este sub apă, când de fapt credința în Hristos însemna trecerea dincolo, după arătarea și semănarea Sa în ei, înainte de trecerea lor pascală prin sfințire și deschiderea ochilor spre cunoașterea Sa ca „*înviere*“ a lor și ca „*părtășie*“ la acel adânc dumnezeiesc în Hristos. Acest lucru nu înseamnă doar o „îndreptare“ prin pocăință, precum cea din Vechiul Testament fără „desăvârșire“ (Evrei 7, 19; Isaia 37, 31; Evrei 11, 40), sau ca îndreptarea justificativă prin Biblia ca literă. Căci nu cartea Noului Testament deschide Vechiul Testament, ci Jertfa lui Hristos, care „*a îndulcit apele amare*“ ale legii, fără care nu se înțelege nici Noul Testament ca literă. Dimpotrivă, Jertfa lui Hristos este trecerea acolo unde se află El prin mutarea ucenicilor ca lucrare a Duhului Sfânt, după ce El a deschis ca „*Ușă*“ calea. Apele amare ale legii au devenit ape dulci ale harului prin lemnul Crucii Sale (Ieș. 15, 25). „*Mutarea*“ în Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt, este asemănătoare cu cea de la creație: „*Și a luat Domnul Dumnezeu pe omul pe care-l făcuse și l-a pus în grădina Edenului ca s-o lucreze și s-o păzească*“ (Gen. 2, 15). De data aceasta, Duhul Sfânt descoperă în ei pe Hristos, semănat în ei de către El Însuși, ca o revelație a înfierii, prin lucrarea Duhului ca Mângâietorul, după ce Tatăl a tăiat „*Vîțelul îngrășat*“, cu referire la Jertfa lui Hristos, și a chemat la ospățul euharistic. Întruparea a însemnat, într-adevăr, adunarea Scripturilor ca plinătate a lor pe „*calea nouă și vie*“ (Evrei 10, 20), după care ele rămân ca o cale de întărire a credinței (Rom. 15, 4). Dar după căutarea prin Sfintele Scripturi și aflarea în Hristos a „*celor ale omului*“ de la Dumnezeu, pe care în lege le simțea ca „*streine*“, Sfânta Scriptură ajută la „*răbdarea și mângâierea*“ pentru „*nădejde*“ (Rom. 15, 4), elementul fondator pentru Revelație fiind Jertfa euharistică, pentru care Sfânta Scriptură este, nu fondatoarea, ci mărturia scrisă a Bisericii.

Propovăduirea orală (kerygma) este urmarea lucrării ucenicilor, „*desăvârșiți în Hristos la lucrul slujirii*“ (Ef. 4, 12), în puterea Duhului Sfânt, ca slugi ale Cuvântului pline de „*averea*“ talanților din averea „*stăpânului bucuriei*“ (Mt. 25, 21; 23), pentru scrierea în inimi prin sfințire a Cuvântului lui Dumnezeu. Ei erau vase alese în care S-a odihnit Hristos; erau pnevmatofoari și hristofori și tocmai de aceea și „bibliofori“. Dar prima lor lucrare a fost aceea, nu de așternere în scris, ci de împărtășire a Cuvântului în dar, așa cum a și fost primit. Și acest Cuvânt despre Hristos, „*cuvintele Vieții acesteia*“ (F. Ap. 5, 20), erau de fapt „*râurile de apă vie*“ (Ioan 7, 38-39) din inima lor, după ce Hristos, ca „*toiagul*“ lui Moise, scosese din pieptul lor inimile de piatră și le dăduse „*inimi de carne*“ (Iez. 36, 26) și „*duh de rugăciune*“ (Zah. 12, 10), încât să poată cere prin rugăciune darul Duhului Sfânt. Astfel, de la Cincizecime, ei erau mânați la lucrare în chip apostolic de Duhul Sfânt, ca și Hristos după Botez (Lc. 4, 14), și mult mai adânc decât sfinții din Vechiul Testament, care erau mânați prin „*inspirație*“, nu prin „*părtășie*“ în Hristos ca Apostolii, care, de aceea, aveau „*desăvârșirea*“ (Evrei 11, 40). Nu poate cineva cinsti Sfânta Scriptură, fără să cinstească pe cei prin care S-a împărtășit Hristos în lume și în care era Hristos Însuși. Dacă ei mărturiseau: „*Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine*“ (Gal. 2, 20); „*Urmați-mi mie, precum și eu lui Hristos*“ (I Cor. 4, 16), astfel, ei erau „hristofori“, vrednici de cinstire în Hristos, întrucât: „*Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi, Dumnezeul lui Israil; El Însuși va da putere și întărire poporului Său*“ (Ps. 67, 36); „*Tu luminezi minunat din munții cei veșnici*“ (Ps. 75, 4); „*Prin sfinții care sunt în pământul lui, minunată a făcut Domnul toată voia Sa întru ei*“ (Ps. 15, 3).

„Cinstirea sfinților“ este marea dimensiune care lipsește astăzi din dialogul ecumenic privitor la Sfânta Scriptură și la predica orală apostolică (kerygma)⁴⁹. Or, tocmai între acestea trebuie subînțeleși „sfinții“, ca purtătorii, nu numai ai lui Hristos, ci și ai cuvintelor Sale sub forma lor scrisă, întrucât numai cei ce-L iubesc pe Hristos pot ține cuvintele Lui (Ioan 14, 23), și anume ca o vrednicie a Sa pentru această iubire în urma sfințirii numelui Său prin Jertfă. Astfel, iubirea de Dumnezeu din toată inima este tot un dar al Său (I Ioan 4, 19). Această „subînțelegere“ este exprimată în teologia patristică și preluată de autori moderni prin formula: „Adevărul se află în spatele literelor Sfintei Scripturi“. Dar în spatele Sfintei Scripturi se află atât Biserica în puterea Duhului Sfânt, cât, în primul rând,

Mântuitorul Însuși, cu „adevărul“ sfințit prin Jertfa Sa. Înainte de Sfânta Scriptură, Biserica cinstește în prima duminică după Pogorârea Duhului Sfânt pe „sfinți“, ca purtători și „slujitori“ prin Duhul Sfânt ai Cuvântului lui Dumnezeu, după porunca: „*În dar ați luat, în dar să dați*“ (Mt. 10, 18). Nu se află vreun cuvânt în Sfânta Scriptură care să nu fie în inima sfinților, care se adapă la rândul lor din „*fântâna cu apă vie*“ a lui Hristos (Isaia 12, 3), mișcând Cuvântul în inimile lor, ca și Maica Domnului (Lc. 2, 19) și ca cei ce „*păstrează Cuvântul în inima lor curată și bună și aduc roadă prin răbdare*“ (Mt. 13, 23). De aceea, a nu cinsti pe „sfinți“ este totuna cu a nu cinsti Sfânta Scriptură și, de fapt, a nesocoti pe Dumnezeu, precum și Biserica Duhului Sfânt. Așternând și în scris lucrarea lui Dumnezeu care i-a desăvârșit în Hristos, sfinții erau conștienți că nu lasă în urma lor o „lege“ ca aceea din Vechiul Testament, ci că în Lumina lui Hristos „*plină de har și de adevăr*“, ei topesc la căldura harului și „Legea veche“, după sensul acesteia arătat de Mântuitorul: „*Se va lua Împărăția lui Dumnezeu de la acest fel de oameni, și se va da acelor care vor aduce roadele ei*“ (Mt. 21, 43). Este vorba de preluarea apelor de la Mara, îndulcite prin lemnul crucii lui Hristos (Ieș. 15, 25). În acest fel: „*Iconomul pentru Împărăția lui Dumnezeu este ca neguțatorul care scoate din cămara sa (mai întâi) noi și (apoi) vechi*“ (Mt. 13, 52), pe temeiul celor dintâi, deoarece Biserica a fost „*zidită pe temelia apostolilor și a prorocilor*“, „*piatra din capul unghiului fiind Hristos*“ (Ef. 2, 20). Tot astfel, Sf. Petru arată că „*făclia prorocilor*“ este o călăuză către Lumina Taborului (II Petru 1, 17-20).

49. Hans-Joachim Schulz, *Die apostolische Herkunft der Evangelien*, Herder, 1993, 411 p.